

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Justino Stašinsko,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistrinis darbas

**Priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai ir
įgyvendinimas**

Vadovas: lekt. G. Bartkus

Vilnius, 2007

I. IŽANGA	3
II. PRIVERSTINIS AKCIJŲ (DALIŲ, PAJŲ) PARDAVIMAS	7
1. SAMPRATA	7
2. REGLAMENTAVIMAS IR ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE	10
2.1. <i>Ieškinio dėl priverstinio akcijų pardavimo padavimas teismui</i>	12
2.2. <i>Teikiamas pasiūlymas dėl bendraieškių</i>	18
2.3. <i>Teismo sprendimo, nustatčius ar yra aplinkybės, nurodytos LR CK 2.115 straipsnio 1 dalyje, dėl ieškinio priėmimas</i>	18
2.4. <i>Ekspertų, kurie turi nustatyti akcijų (dalių, pajų) kainą, skyrimas ir jų darbo apmokėjimo tvarkos nustatymas</i>	20
2.5. <i>Akcijų (dalių, pajų) kainos nustatymas ir teismui bei šalims ataskaitos pateikimas bei nutarties dėl akcijų (dalių, pajų) kainos priėmimas</i>	21
2.6. <i>Akcijų (dalių, pajų) ieškovo nuosavybėn perdavimas ir nustatytos kainos sumokėjimas</i>	21
3. PRIVERSTINIS AKCIJŲ (DALIŲ, PAJŲ) PARDAVIMAS DĖL NEGALĖJIMO TINKAMAI ĮGYVENDINTI TEISES	22
4. APIBENDRINIMAI	24
III. PRIVALOMAS OFICIALUS PASIŪLYMAS	25
1. SAMPRATA	25
2. REGLAMENTAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOS MAŠTU	30
3. REGLAMENTAVIMAS IR ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE	34
3.1. <i>Privalomo oficialaus pasiūlymo kainos nustatymas ir sprendimo pateikti oficialų pasiūlymą išviešinimas</i>	38
3.2. <i>Vertybinių popierių komisijos sprendimo priėmimas dėl cirkuliario patvirtinimo ir privalomo oficialaus pasiūlymo vykdymas</i>	43
3.3. <i>Akcijų perdavimas ir sumokėjimas už jas</i>	45
4. APIBENDRINIMAI	46
IV. PRIVALOMAS AKCIJŲ PARDAVIMAS IR PIRKIMAS	47
1. SAMPRATA	47
2. REGLAMENTAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOS MAŠTU	50
3. REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE	53
3.1. <i>Reikalavimo smulkiesiems akcininkams parduoti turimas akcijas pateikimas</i>	58
3.2. <i>Akcijų perdavimas ir pinigų sumokėjimas</i>	62
4. PRIVALOMAS AKCIJŲ SUPIRKIMAS	63
5. APIBENDRINIMAI	63
V. IŠVADOS	64
VI. LITERATŪROS SĄRAŠAS	67
<i>Magistrinio darbo „Priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai ir įgyvendinimas“ santrauka</i>	71
<i>The Summary of Master Thesis “Means of forced sale and purchase of shares and its realization”</i>	72

I. Įžanga

Galima drąsiai teigti, jog priverstinis akcijų pirkimas – pardavimas yra įgyvendinamas sąlyginai neseniai Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje įtvirtintų institutų kompleksu, kurių ekonominis bei teisinis reikšmingumas yra akivaizdus.

Tiek praktikoje, tiek ir teorijoje galima rasti ir išskirti daug įvairių akcijų įgijimo būdų, todėl siekiant atskleisti išsamų šios temos- „Priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai ir įgyvendinimas“ turinį, pateiksime ir trumpai aptarsime Lietuvių kalbos žodyne¹ sąvokų „priverstinis“, „akcija“, „pirkti“ ir „parduoti“ sampratas:

- a. „Priverstinis“- „priverčiamasis, privalomas, būtinas, reikalingas iš pareigos“;
- b. „Akcija“- „vertybinis popierius, duodantis dividendo“;
- c. „Pirkti“- „įsigyti už pinigus“;
- d. „Parduoti“- „perleisti už tam tikrą atlyginimą“.

Įvertinus šių žodyne aiškiai atskirtų sąvokų sampratas, galima pastebėti, jog sąvoka „priverstinis“ kvalifikuoja akcijų pardavimą ir išskiria jį visiškai atskirą rūšį. Teisinėje plotmėje, „priverstinis“ reiškia pareigą, kuri nebūtinai yra suderinama su abiejų subjektų (pirkėjo ir pardavėjo) valia, tačiau privalomai turi būti vykdoma. Tokiu atveju priverstiniu akcijų pirkimu – pardavimu reikia laikyti ne tik tuos atvejus, kai subjekto iniciatyva įpareigojamas kitas subjektas parduoti nuosavybės teise turimas akcijas, bet ir tuos atvejus, kai įstatymai numato pareigą teikti pasiūlymą ir (ar) nupirkti kitų subjektų turimas akcijas. „Akcija“ reikia suprasti kaip bendrinį žodį, kuris apima ne tik akcijas, bet ir kitus vertybinius popierius, kurie suteikia jų turėtojui teisę gauti dalį įmonės gaunamo pelno, dividendų, teisė balsuoti ir dalyvauti juridinio asmens valdyme, o „pirkimas“ - „pardavimas“, tai tam tikro daikto ar teisių jį perleidimas kitam subjektui ar keliems subjektams už tam tikrą atlyginimą – pinigų sumą.

Atsižvelgiant į tai, jog temos pavadinimas yra gana abstraktus, prieš atliekant tolimesnę analizę, privalu apsibrėžti šios temos ribas. Kaip buvo aukščiau minėta, vieninteliai požymiai, identifikuojantys ir išskiriantys temoje įvardintą akcijų įsigijimą, yra prievartos ir atlygintinumo pinigais elementai. Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje egzistuoja keli skirtingi institutai, turintys šiuos elementus, ir kurie reglamentuoja bei numato tam tikras taisykles, reikalavimus įgyvendinant priverstinį

¹ Lietuvių kalbos žodynas. [žiūrėta 2006-10-26]. Prieiga per internetą <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

akcijų pirkimą – pardavimą. Autoriaus nuomone, įvesti daugiau požymių (apsiribojant konkrečiomis emitento teisinėmis formomis; įvedant papildomą interesų konflikto elementą ir pan.) ir nepagrįstai susiaurinti temą ties vienu institutu būtų neprotinga, juolab kad tema bus siekiama išsamiai atskleisti priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo institutų kompleksinę sistemą, atskirus būdus ir jų įgyvendinimą.

Laikantis teisės aktų hierarchijos, pirmiausia turėtų būti paminėtas 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso² IX skyriuje įtvirtintas priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo institutas, kuris savo turiniu yra perimtas iš Olandijos Civilinio kodekso³ 2 knygos. Lietuvos Respublikoje šį institutą galima laikyti sąlyginai nauju, nes jo pasirodymas kaip tik ir siejamas su naujojo Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso pasirodymu. Pastebėtina, jog ir kitose valstybėse yra žinomi šio instituto požymiai, tačiau lyginamoji analizė su Lietuvos Respublikoje įtvirtintu institutu tik apsunkinu darba ir iškreiptų autoriaus išsikeltą tikslą.

LR CK 2.123 straipsnyje įtvirtintas kitas paminėtinas priverstinis akcijų įgijimas, kai vienas ar keli juridinio asmens dalyviai negali tinkamai įgyvendinti savo kaip juridinio asmens dalyvio teisių. Nors šio priverstinio akcijų pardavimo taikymo pagrindas yra skirtingas, tačiau dėl panašios įgyvendinimo procedūros ši taisyklė yra įtvirtinta tame pačiame LR CK IX skyriuje.

Kiti Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje įtvirtinti priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai yra įtvirtinti 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo⁴ IV skirsnyje Oficialus pasiūlymas, o dar konkrečiau šio įstatymo 31 straipsnyje reglamentuojamas privalomas oficialus pasiūlymas bei 37 straipsnyje sureguliuotas privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas. Šie institutai tapo ypatingai aktualus Europos Sąjungoje nuo 2002 m., pasirodžius Jaap Winter ekspertų grupės pranešimui⁵, kuris tarsi banga privalomo smulkių akcininkų akcijų pardavimo institutą išskėlė viešai diskusijai ir visuotiniam susidomėjimui. Lietuvoje šio instituto atsiradimo formaliu atskaitos tašku galima laikyti 1996 m. Vertybinių popierių viešosios apyvartos įstatymo⁶ pasirodymą, pirmą kartą įtvirtinusį privalomo oficialaus pasiūlymo institutą.

² 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

³ A Translation of Book 2 of the Netherlands Civil Code and the Law of Netherlands Antilles on Legal Persons *Companies and Other Legal Persons Under Netherlands Law and Netherlands Antilles Law*. The Hague: Kluwer, 1997, Section 335-343.

⁴ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

⁵ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002.

⁶ 1996 m. sausio 16 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių viešosios apyvartos įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr.16-412).

Suderinus Lietuvos teisę su Europos Sąjungos teisės aktais, perėmus pažangius teisės institutus iš valstybių, kurių teisės aktai laikomi vieni moderniausių tose srityje, mūsų šalies teisininkai pradėjo susidurti su teisinėmis problemomis, su kuriomis susiduria jų kolegos iš kitų valstybių narių. Tarptautinio bendradarbiavimo įvairovė, sprendimų priėmimo viešumas ir informacijos prieinamumas leidžia Lietuvai perimti pažangiausią teisinę patirtį. Lietuvos teisininkai perėmė užsienio valstybių teisinio reglamentavimo pagrindinius principus, naujausias Europos Sąjungos teisės aktų projektų nuostatas bei priėmė nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius priverstinį akcijų pirkimą – pardavimą.

Temos aktualumas, mokslinis naujumas, teorinė ir praktinė nauda. Šis darbas yra bene pirmas mokslinio pobūdžio darbas Vilniaus Universiteto Teisės fakultete, pretenduojantis į detalesnę priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo instituto teisinio reglamentavimo problematikos ir perspektyvų Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikoje analizę. Priverstinis akcijų pirkimas - pardavimas, kaip vienas iš įdomiausių akcijų įsigijimo klausimų, pakankamai nagrinėjamas užsienio šalių ekonomikos mokslininkų atstovų. Tuo tarpu kiek išsamesnė teisinė diskusija šia tema pastebima tik pastarąjį dešimtmetį. Pastebėtina, kad Lietuvos autoriai nagrinėja atskirus akcijų įgijimo aspektus, tačiau mokslinių darbų teisinio reglamentavimo problematikos tema autoriui pavyko tik keletą.

Be mokslinio naujumo, kitas motyvas, paskatinęs autorių gilintis į pasirinktą temą, yra jos aktualumas. Lietuvoje teisinė bazė priverstinių akcijų pirkimų - pardavimų srityje yra pakankamai išvystyta, tačiau negausi teismų praktika suinteresuotiems asmenims įveda neužtikrintumą, kaip reikėtų traktuoti vieną ar kitą situaciją. Būtent šie neaiškumai ir paskatino autorių rašyti magistrinį darbą pasirinkta tema ir gilintis į priverstinių akcijų pirkimo - pardavimų būdus, įgyvendinimą ir kylančias problemas, siekiant teisiškai įvertinti dabartinę Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos teisinio reglamentavimo bazę bei pateikti teisinius sprendimus probleminiuose klausimuose.

Magistrinio darbo temos analizė naudinga įmonių teisės pažinimo aspektu. Praktinė šio darbo nauda pasireiškia tuo, kad darbe pateikiami Lietuvos Respublikos teisinio reglamentavimo trūkumai gali būti naudingi įstatymų projektų rengėjams.

Tyrimo objektas. Atsižvelgiant į tai, jog autoriaus magistrinio darbo tema yra „Priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai ir įgyvendinimas“, kurį autorius supranta plečiamai- ne tik kaip CK IX skyriuje įtvirtintą priverstinį akcijų (dalių, pajų) pardavimą (angl. *forced sale of shares*) ir priverstinį akcijų (dalių, pajų) pardavimą dėl negalėjimo

tinkamai įgyvendinti teises (angl. *forced purchase of shares*), bet ir kaip Vertybinių popierių įstatyme įtvirtintus privalomą oficialų pasiūlymą (angl. *mandatory bid*), privalomą akcijų pirkimą - pardavimą (angl. *squeeze-out right arba squeeze-out rule*) ir alternatyvų privalomą akcijų nupirkimą (angl. *sell-out right arba sell-out rule*), visi šie institutai ir bus magistrinio darbo tyrimo objektas. Visgi, dėl ribotos magistrinio darbo apimties buvo nuspręsta tik pagrindiniais įvykiais aptarti šių institutų istorinę raidą ir vystymąsi, o visą dėmesį suteikti dabartiniam jų reglamentavimui, įgyvendinimo procedūrai ir kylančios problemoms.

Taigi, darbe nagrinėjami fundamentalūs priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo institutų aspektai- teisinis reglamentavimas ir iš jo įgyvendinimo kylančios problemos. Pažymėtina, kad autorius, analizuodamas Europos Sąjungos teisės normas, pagrindinį dėmesį skiria Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai dėl įmonių perėmimo pasiūlymo⁷, o Lietuvos Respublikos galiojančių teisės aktų plotmėje- LR CK⁸ bei Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymui⁹. Autoriaus nuomone, būtent šie teisės aktai sudaro privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo teisinio reglamentavimo pagrindą Europos Sąjungoje bei Lietuvos Respublikoje. Tuo tarpu kiti Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktai yra tik netiesiogiai susiję su nagrinėjamaisiais institutais, ir yra reikšmingi tiek, kiek padeda atskleisti nagrinėjamą problemą.

Tyrimo tikslai ir uždaviniai. Pagrindinis šio darbo tikslas yra atskleisti priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo institutų turinį, nustatyti teisinio reglamentavimo probleminius aspektus Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikoje bei, kiek tai leidžia magistrinio darbo apimtis, išnagrinėti galimas šių problemų sprendimo kryptis ir būdus. Papildomas tikslas- pradėti mokslinę teisinę diskusiją priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo tema Lietuvoje.

Siekiant nurodytų tikslų, šiam darbui išskelti tokie uždaviniai:

1) išanalizuoti priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo teisinio reglamentavimo priežastis ir pagrįsti šių institutų reglamentavimo poreikį tiek Europos Sąjungos mastu, tiek Lietuvos Respublikoje;

⁷ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL, 2004 L142, p.12).

⁸ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

⁹ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

2) išnagrinėti priverstiniam akcijų pirkimui - pardavimui skirtas teisės normas;

3) nustatyti Lietuvos Respublikos teisės normų, reguliuojančių priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo teisinius santykius, turinį.

Tyrimo metodika. Tiriant priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo teisinį reglamentavimą, iš jo įgyvendinimo kylančias problemas bei formuojant šio darbo išvadas buvo remiamasi sisteminiu, loginiu, istoriniu, lyginamuoju ir teleologiniu (arba teisės akto leidėjo ketinimo) tyrimo metodais.

Sisteminio metodo naudojimo būtinybę lėmė priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo prigimtis. Šis metodas padės analizuoti priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo teisinio reglamentavimo problemas tiek teisės, tiek ekonomikos mokslų kontekste, kiek tai būtina siekiamiems šio darbo tikslams pasiekti.

Loginis metodas būtinas atskleidžiant bet kokio mokslinio tiriamojo darbo tikslus, aiškinantis teisės normų turinį, teikiant išvadas bei apibendrinimus.

Istorinis metodas naudojamas nagrinėti Europos Sąjungos teisės nuostatų priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo srityje evoliuciją ir priežastis, lėmusias egzistuojančio priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo reglamentavimo Europos Sąjungoje modelio pasirinkimą.

Lyginamasis metodas naudojamas atskleidžiant priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo institutų tarpusavio skirtumus, jų taikymo specifikas, išlygas ir taisykles. Be šio metodo buvo taip pat neapsieita ir ieškant bei aiškinant reglamentavimo panašumus ir skirtumus tiek Lietuvos Respublikos, tiek Europos Sąjungos teisės aktų plotmėje.

Teleologinis (arba teisės akto leidėjo ketinimo) metodas leido daryti išvadas dėl tam tikrų teisės normų turinio ir, atsižvelgiant į jų tikslus, taikymo.

II. Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas

1. Samprata

Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas gali būti nagrinėjamas įvairiais aspektais: kaip vertybinių popierių įgijimo būdas, kaip akcininko teisių, interesų ar juridinio asmens tikslų gynimo priemonė ir galiausiai kaip specifinė akcininko teisė pareikšti ieškinį teismui dėl kito akcininko valdomų akcijų įgijimo.

Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas (angl. *forced sale of shares*) suprantamas kaip įmonės dalyvio, ar dalių grupės, turinčių tam tikrą daugumą tos įmonės akcijų (kitų vertybinių popierių) teisė kreiptis į teismą su reikalavimu įpareigoti kitą

akcininką, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, perduoti jam nuosavybės teise priklausančias akcijas¹⁰.

Norint suvokti šio teisinio instituto specifiką, būtina išskirti pagrindinius priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo požymius:

1) Šis institutas gali būti taikomas priverstinai perkant išimtinai tik uždarnosios akcinės bendrovės, ūkinės bendrijos, komanditinės ūkinės bendrijos, žemės ūkio bendrovės ar kooperatinės bendrovės akcijas (dalis, pajus).¹¹ Taigi, įstatymo leidėjas yra griežtai apibrėžęs, jog šis institutas taikomas privatiems ribotos atsakomybės juridiniams asmenims, kurie nors ir netiesiogiai, bet įvardinti įstatyme. Klausimas gali iškilti, kodėl tarp šių ūkio subjektų nėra akcinės bendrovės, tačiau šį klausimą aptarsime vėliau, nuodugniau nagrinėdami subjektus.

2) Vienas ar grupė bendrovės akcininkų, norėdami pareikšti ieškinį dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo, privalo valdyti tam tikrą akcijų kiekį. Norėdami pasinaudoti tokia teise vienas ar keli aukščiau minėtų ūkio subjektų dalyviai turi turėti akcijų ar kitų vertybinių popierių, kurių nominali vertė turi būti ne mažiau kaip 1/3 įstatinio kapitalo¹². Dydis lygus 1/3 įstatinio kapitalo vertės ekonomistų yra vadinama ribine kartele, kurią perkopus atsiranda galimybė realizuoti pastarąją teisę.

3) Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas gali būti įgyvendinamas tik esant juridinio asmens dalyvio veiksams, prieštaraujantiems juridinio asmens veiklos tikslams, ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Taigi, norint taikyti šį institutą, atsiranda du būtini elementai: a) nesuderinamų su juridinio asmens veiklos tikslais veikslių elementas ir b) ateities perspektyvos, jog tie veiksmai nepasikeis, elementas. Nesant bent vieno iš jų, užkertamas kelias tokio instituto taikymui¹³.

4) Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas yra vykdomas teismine tvarka. Tai reiškia, jog juridinio asmens dalyvis ar dalyvių grupė ketindama privertinai įsigyti akcijas iš juridinio asmens dalyvio, kurio veiksmai yra nesuderinami su juridinio asmens tikslais, ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai pasikeis, privalo reikšti ieškinį teisme dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo. Reikia pastebėti, kad LR CK 2.116 straipsnio 2 dalyje yra numatyta išlyga, jog juridinio asmens steigimo dokumentuose ar jo dalyvių sudarytose sutartyse gali būti nustatyta ir kitokia priverstinio akcijų (dalių, pajų)

¹⁰ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002, p. 235.

¹¹ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

¹² *Ibid.*¹¹

¹³ *Cit. op.*¹⁰

pardavimo tvarka. Visgi, šia išimtimi juridinio asmens dalyviai nepasinaudoja ar labai retai naudojasi, todėl teisminis šio instituto įgyvendinimas gali būti išskirtas kaip atskiras identifikuojamasis požymis.

Priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavimo institutas remiasi tuo, jog juridinio asmens dalyvių interesas turi sutapti su juridinio asmens veiklos tikslais, dėl kurių anksčiau sulygo. Juridinis asmuo yra steigiamas tam tikriems jungtiniams tikslams įgyvendinti. Juridinio asmens veiklos tikslai reiškia tiek bendrą visų privačių juridinių asmenų tikslą tenkinti privačius interesus, tiek tikslus, kurie yra nurodyti juridinio asmens steigimo dokumentuose.¹⁴ Pagrindinis bendrovių tikslas turėtų būti visų akcininkų interesų tenkinimas, užtikrinant nuolatinį akcininkų nuosavybės vertės didinimą. Juridinio asmens dalyviai, perduodami dalį turto, sukuria atskirą kapitalą, kurį naudojant siekiama tenkinti bendrus visų dalyvių interesus, dažniausia siekti pelno. Būtent šis institutas yra garantija ir savigynos įrankis, kuris, atsiradus interesų konfliktui, gražina padėtį į *status quo ante*, t.y. pašalina interesų konflikto šaltinį- savavališkai besielgiantį juridinio asmens dalyvį, ir tuo užtikrins realų juridinio asmens tikslų įgyvendinimą.

Lyginant ir analizuojant šį, LR CK 2.115 straipsnyje įvirtintas būdą, su kitais akcijų įgijimo būdais, galima būtų prieiti išvados, jog tai daugiau gynimosi priemonė, kur privalomas akcijų pardavimas figūruoja kaip sankcija ar realizacijos būdas. Tokį samprotavimą galima būti pagrįsti sekančiais argumentais:

Visų pirma, šio instituto taikymas tiesiogiai priklauso nuo LR CK numatytų sąlygų egzistavimo. Pagrindas kreiptis į teismą dėl akcijų pardavimo yra juridinio asmens dalyvio veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens veiklos tikslams. Antra būtina sąlyga, vykdyti priverstinį akcijų (dalių, paju) pardavimą- negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeistų. Vienos iš sąlygų nebuvimas užkerta kelią taikyti šį institutą.

Antra, aukščiau minėtų sąlygų egzistavimas juridinio asmens dalyviui suteikia teisę pareikšti ieškinį dėl įpareigojimo priverstinai parduoti akcijas, o ne tiesioginę reikalavimo teisę. Vadovaujantis LR CPK¹⁵ nuostatomis, kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apginta ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Vertinant sistemiškai, juridinio asmens dalyvis, pareikšdamas ieškinį teisme pirmiausia siekia apginti savo privatų, o kartu ir visų kitų juridinio asmens dalyvių bei pačio juridinio asmens jungtinį interesą. Priverstinis akcijų pirkimas yra priemonė, kuria galima apginti minėtą interesą.

¹⁴ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002, p. 236.

¹⁵ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

Trečia, priverstinai parduodamos akcijos gali būti parduotos nebūtinai ieškinį pareiškusiam asmeniui. Padavęs ieškinį juridinio asmens dalyvis privalo kreiptis į kitus juridinio asmens dalyvius siūlydamas būti bendraieškiais. Akcijų pardavimas nukreipiamas iš prieštaringai juridinio asmens veiklai veikiančio subjekto ne tik į iniciatyvą parodžiusį ir ieškinį pareiškusį dalyvį, o ir į kitus juridinio asmens dalyvius, kurie pareikštų norą prisijungti. Nereikia pamiršti atvejų, kada pirmenybė įsigyti priverstinai parduodamas akcijas turi tretieji asmenys, tokiais atvejais gali atsitikti ir taip, jog juridinio asmens dalyvis ar dalyvių grupė net neturės galimybės įsigyti priverstinai parduodamų akcijų. Visiškai priešingai, kituose privalomo akcijų pardavimo būduose, priverstinai parduodamos akcijos yra nukreipiamos į priverstinį akcijų pardavimą inicijavusį dalyvį.

Apibendrinus visus aukščiau minėtus argumentus, galima daryti išvadą, jog įstatymų leidėjas pirmiausia siekia apginti juridinio asmens dalyvio interesus ir užtikrinti realų juridinio asmens veiklos tikslų įgyvendinimą ir tik antrame plane įtvirtinti priverstinį akcijų įgijimo būdą. Nepaisant to, toks priverstinis akcijų pardavimas yra vienintelis įmanomas priverstinis akcijų įgijimo būdas juridiniuose asmenyse, kurių teisinė forma yra uždaroji akcinė bendrovė, ūkinė bendrija, žemės ūkio bendrovė ir kooperatinė bendrovė.

Priverstinio akcijų pardavimo (angl. *forced sale of shares*) institutas nėra suderintas Europos Sąjungos mastu; valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose reglamentavimas yra arba tiek skirtingas, kad visas magistrinis darbas galėtų būti skirtas šio instituto požymių ieškojimui ir jo analizės, arba tiek panašus, kad tektų kartotis apie tapatumą. Dėl šios priežasties, instituto analizės ir tyrinėjimo linija bus priverstinio akcijų pardavimo reglamentavimas ir įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje, kurio atskiros taisyklės bus lyginamas su kitų valstybių nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintomis taisyklėmis.

2. Reglamentavimas ir įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje

Kaip jau buvo minėta, priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo institutas yra perimtas iš Olandijos CK, kuris Lietuvos Respublikoje pasirodė kartu su naujuoju 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiu LR CK ir yra įtvirtintas LR CK 2 knygos „Asmenys“, 2 dalies „Juridiniai asmenys“ IX skyriuje. Autorius pabrėžia, jog daugelio straipsnių atžvilgiu buvo atliktas pažodinis perkėlimas iš Olandijos CK į LR CK, todėl vengiant dubliavimosi ir kartojimosi, jog ir Olandijos CK santykiai reglamentuojami identiškai, tik probleminėse

sirtyse ir vietas, kur visgi reguliavimas skiriasi, bus aptartas šio instituto reglamentavimas Olandijos CK. Šio instituto požymių galima aptikti ir kitose valstybėse, tačiau pačio instituto kaip visumos įtvirtinimas teisinėse sistemose nėra populiarus ir labai paplitęs reiškinys.

Atsižvelgiant į tą aplinkybę, jog yra išleistas 2002 m. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso antrosios knygos komentaras, kuriame yra išaiškintos vienos ar kitos privalomo akcijų (dalių, pajų) pardavimo nuostatos, autorius, stengdamasis nesikartoti, bei laikydamasis savo darbe išsikeltų tikslų, bandys sistemiškai pateikti ir išanalizuoti šio instituto nuoseklią įgyvendinimo eigą, aptarti komentare nepaliestus reglamentavimo klausimus ir iš jo praktikoje kylančias problemas.

LR CK numatyta priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo procedūra susideda iš šių etapų¹⁶:

1. Ieškinio dėl priverstinio akcijų pardavimo padavimas teismui;
2. Pasiūlymo tapti bendraieškiais teikimas;
3. Teismo sprendimo, nustačius ar yra aplinkybės, nurodytos LR CK 2.115 straipsnio 1 dalyje, dėl ieškinio priėmimas;
4. Ekspertų, kurie turi nustatyti akcijų (dalių, pajų) kainą, skyrimas ir jų darbo apmokėjimo tvarkos nustatymas;
5. Akcijų (dalių, pajų) kainos nustatymas ir teismui bei šalims ataskaitos pateikimas;
6. Nutarties dėl akcijų (dalių, pajų) kainos priėmimas;
7. Akcijų (dalių, pajų) ieškovo nuosavybėn perdavimas ir nustatytos kainos sumokėjimas.

Akcentuotina, jog juridinio asmens dalyviams yra suteikiama teisė steigimo dokumentuose ar tarpusavio sudarytose sutartyse nustatyti kitokias priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo taisykles. Tokia teisė yra įtvirtinta LR CK 2.116 straipsnio 2 dalyje. Vienintelis būtinas reikalavimas tokiai išlygai- aiškiai nurodyti tvarką, koku būdu sprendžiama situacija, kai juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams. Nustačius, jog tokią išlygą juridinio asmens dalyviai yra numatę, būtina atsižvelgti, ar teisė taikyti išimti nėra suvaržyta. Suvaržymo atveju, juridinio asmens dalyvis turi teisę veikti LR CK nustatyta tvarka.¹⁷

¹⁶ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002, p. 235.

¹⁷ *Ibid.*¹⁶

2.1. Ieškinio dėl priverstinio akcijų pardavimo padavimas teismui

LR CK 2.116 straipsnis nustato reikalavimus subjektams, kurie turi teisę kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo.

Teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos turi būti realizuojama įstatymų nustatyta tvarka^{18,19}. Procesinė subjektinė teisė kreiptis į teismą priklauso nuo tam tikrų įstatyme numatytų procesinio pobūdžio aplinkybių, kurios pagal jų nesilaikymo procesines teises pasekmes skirstomos į dvi grupes – teisės kreiptis į teismą prielaidas ir šios teisės tinkamo realizavimo sąlygas. Teisės kreiptis į teismą prielaidų bei tinkamo realizavimo sąlygų buvimą ar nebuvimą teismas privalo aiškintis *ex officio* ieškinio priėmimo metu. Taigi, kai asmuo kreipiasi į teismą, teismas turi patikrinti ne tik tai, ar ieškinys atitinka procesiniams dokumentams keliamus formos ir turinio reikalavimus, numatytus LR CPK 111 ir 135 straipsniuose, bet ir privalo nustatyti, ar ieškinį paduodantis asmuo turi teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos. Bylos iškėlimo stadijoje teismas, sprenddamas ieškinio priėmimo klausimą, įvertinęs teisės kreiptis į teismą prielaidas ir sąlygas, gali priimti trejopo pobūdžio procesinius sprendimus: ieškinį priimti, jį atsisakyti priimti vienu iš LR CPK 137 straipsnyje nurodytų pagrindų arba nustatyti terminą ieškinio trūkumams šalinti²⁰.

Pagal LR CK 2.115 straipsnio 1 dalį teisę kreiptis į teismą su reikalavimu dėl priverstinio juridinio asmens akcijų (dalių, pajų), priklausančių vienam juridinio asmens dalyviui, pardavimo kitam juridinio asmens dalyviui turi teisę tik LR CK 2.116 straipsnyje išvardyti juridinio asmens dalyviai. LR CK 2.116 straipsnis aiškiai nustato, kad teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo turi tik asmenys, kurie atitinka šias dvi sąlygas: pirma, jie yra tam tikros teisinės formos privataus juridinio asmens (uždarosios akcinės bendrovės, ūkinės bendrijos, komanditinės ūkinės bendrijos, žemės ūkio bendrovės ar kooperatinės bendrovės) dalyviai; antra, tokią teisę turi tik tie minėtų privačių juridinių asmenų dalyviai, kurių turimų akcijų (dalių, pajų) kiekis sudaro ne mažiau kaip 1/3 dalį įstatinio kapitalo ar kito analogiško turto, atsižvelgiant į juridinio asmens teisinę formą²¹.

Paduodant ieškinio pareiškimą dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo, prie pareiškimo turi būti pridėti įrodymai, patvirtinantys, kad ieškinį reiškiantis asmuo yra tam

¹⁸ 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žinios, 1992, Nr. 33-1104).

¹⁹ 2002 m. vasario 28 d. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340).

²⁰ *Ibid.*¹⁹

²¹ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

tikros teisinės formos privataus juridinio asmens dalyvis, taip pat kad šio juridinio asmens dalyvio turimų akcijų (dalių, paju) kiekis sudaro ne mažiau kaip 1/3 dalį įstatinio kapitalo ar kito analogiško atitinkamos teisinės formos juridinio asmens turto.

Ieškinio pareiškimą paduodančiam asmeniui nepridėjus minėtų įrodymų, teismas turi taikyti ieškinio trūkumų šalinimo institutą ir nustatyti terminą pateikti dokumentus, patvirtinančius asmens teisę kreiptis į teismą su reikalavimu dėl priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavimo²².

Jeigu iš prie ieškinio pareiškimo pridėtų įrodymų matyti, kad ieškinį paduoda asmuo, neatitinkantis LR CK 2.116 straipsnyje nustatytų reikalavimų, teismas turi atsisakyti priimti ieškinį LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu kaip nenagrinėtiną teisme, nes toks asmuo neturi teisės pareikšti ieškinio dėl priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavimo, todėl nėra pagrindo pradėti civilinį procesą. Jeigu procesas pagal asmens, neturinčio teisės reikšti ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, pareiškimą vis dėlto buvo pradėtas, teismas tokią bylą turi nutraukti CPK 293 straipsnio 1 punkto pagrindu²³.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog subjektai, kurie turi teisę pareikšti ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo teisme, apibrėžiami pagal juridinio asmens teisinę formą. Tokiu subjektų apibrėžimu įstatymų leidėjas kartu nurodo ir išsamų juridinių asmenų ratą, kurių akcijoms (dalims, pajams) taikomas šis priverstinio akcijų pardavimo institutas.

Pažymėtina, jog akcinių bendrovių akcijų šiuo priverstiniu akcijų pardavimo būdu negalima įsigyti. Tokį reglamentavimą lemia ta aplinkybė, jog akcinėje bendrovėje yra daug smulkiųjų akcininkų, kurie neretai tampa akcininkai spekuliuodami akcijomis ir neturi tiesioginio suinteresuotumo juridinio asmens veikla ir veiklos tikslų įgyvendinimu. LR CK IX skyriuje įtvirtinto instituto taikymas akcinių bendrovių akcijų atžvilgiu įvestų netikrumą akcijų rinkoje, nes juridinio asmens dalyvis, teisminiu keliu galėtų priversti smulkiuosius akcininkus parduoti savo akcijas. Būtent dėl šios priežasties yra pagrįsta, jog akcinės bendrovės yra eliminuotos iš LR CK 2.116 straipsnio 1 dalyje nurodytų juridinių asmenų sąrašo.

Paraleliai vertinant priverstinio akcijų (paju, dalių) pardavimo reglamentavimą Olandijos CK, būtina pastebėti, jog juridinių asmenų, kurių akcijoms (pajams, dalims) taikomas priverstinis akcijų pardavimas, ratas apibrėžiamas ne tik nurodant išsamų juridinių asmenų teisinių formų sąrašą, bet ir nustatant požymius, kuriuos atitikusio juridinio asmens dalyviai gali pasinaudoti šiuo institutu. Olandijos CK 335 straipsnyje

²² 2002 m. vasario 28 d. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340).

²³ *Ibid*²²

numatyta, jog šis institutas taikomas juridiniams asmenims, kurie turi: 1) privataus kapitalo ir ribotos atsakomybės požymius; 2) akcijos neplatintinos vertybinių popierių biržoje ir *Blokkeringsregeling*- priemonės riboti akcininkų sudėtį (t.y. priemonės ribojančios akcijų perdavimą: reikalavimas turėti valdymo organo pritarimą perleisti akcijas, akcininkų pirmenybės teisė įsigyti akcijas ir pan.) požymius. Tokio reglamentavimo būtinumą lemia asmenų judėjimas Europos Bendrijoje ir tai, jog Olandija nėra numačiusi reikalavimų kaip Lietuvos Respublika, jog kiekvienas juridinis asmuo Lietuvos Respublikoje turi persiregistruoti į tokią juridinio asmens formą, kuri yra įtvirtinta nacionaliniuose teisės aktuose.²⁴

LR CK numato draudimą kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo tiek pačiam juridiniam asmeniui, kurio akcijas reikalaujama parduoti, tiek jo tiesiogiai ar per kitus asmenis kontroliuojamiems juridiniams asmenims.

LR CK 2.115 straipsnio 1 dalyje įstatymų leidėjas įtvirtina aplinkybes, kurias teismui privalo įrodyti ieškovas, siekdamas priversti kitą juridinio asmens dalyvį priverstinai parduoti akcijas.

LR CK 2.115 straipsnio 1 dalis – „Šio kodekso 2.116 straipsnyje išvardinti juridinio asmens dalyviai turi teisę kreiptis į teismą reikalaujanti, kad juridinio asmens akcijos (dalys, pajai), priklausančios juridinio asmens dalyviui, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, būtų parduotos juridinio asmens dalyviui, kuris kreipiasi.“²⁵

Bene pats sudėtingiausias ir daugiausiai neaiškumų kelianti klausimas- kas yra laikytina veiksmais, prieštaraujančiais juridinio asmens veiklos tikslams.

Norint išsiaiškinti, ar juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams, privalu nustatyti, ar juridinio asmens dalyvis turi tam tikras pareigas juridinio asmens atžvilgiu. Antrosios knygos komentare siūloma įvertinti, kokią statusą turi dalyvis bendrovės atžvilgiu. Paaiškėjus aplinkybei, jog juridinio asmens dalyvis veikia kaip valdymo organas ar yra valdymo organo narys, būtina įvertinti, kokias pareigas juridinio asmens organų nariams nustato įstatymai ar steigimo sutartis. Tokiu atveju, nurodytų pareigų nevykdymas gali būti laikytina dalyvio veiksmais prieštaraujančiais juridinio asmens veiklos tikslams. Autoriaus, palaikydamas ir išplėtodamas komentare pateiktą mintį, pabrėžia, jog būtina atskirti pareigas, kylančias iš juridinio asmens valdymo organų funkcijų, ir pareigas, kylančias iš juridinio asmens

²⁴ A Translation of Book 2 of the Netherlands Civil Code and the Law of Netherlands Antilles on Legal Persons *Companies and Other Legal Persons Under Netherlands Law and Netherlands Antilles Law*. The Hague: Kluwer, 1997, Section 335.

²⁵ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

organo nario statuso. T.y. dalyvio veiksmus reikia vertinti per juridinio asmens dalyvio interesų prizmę- painiojami asmeniniai interesai ar ne, ar organo nario veiksmų atitinka sąžiningumo ir protingumo kriterijus, o ne valdymo organo funkcijų netinkamo atlikimo ar neatlikimo faktą, nes už pastaruosius veiksmus ar neveikimą nėra numatyta tokia nuobauda kaip priverstinis akcijų pardavimas²⁶.

Paprastai juridinio asmens dalyviai neturi reikšmingų pareigų juridiniams asmeniui. Net ir tokiu atveju, kai įstatymai ar steigimo sutartis nenustato jokių konkrečių pareigų, arba jos yra nereikšmingos, dalyvio veikla turi būti vertinama LR CK 1.5 straipsnyje įvirtintais protingumo ir sąžiningumo principais. Kaip įvardinama CK 2 knygos komentare, protingumo ir sąžiningumo principų pažeidimas juridinio asmens tikslų atžvilgiu gali pasireikšti dvejopai. Pirma, juridinio asmens dalyvis nepriima arba vengia priimti sprendimus, būtinus tinkamai juridinio asmens veiklai užtikrinti. Antra, juridinio asmens dalyvis naudojasi juridinio asmens turtu, taip pat juridinio asmens dalyvio teisėmis asmeninei ar trečiųjų asmenų naudai. Autorius pagrįstai mano, jog turėtų būti ir trečia sąžiningumo ir protingumo principų pažeidimo forma, kai juridinio asmens dalyvis piktnaudžiauja įstatymų suteiktomis teisėmis²⁷.

Trečiąją sąžiningumo ir protingumo principų pažeidimo formą puikiai iliustruoja keli teismų praktikoje pasitaikę atvejai- 2002 m. civilinėje byloje Nr. 2A-226, kurioje ieškovas pateikė ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, motyvuodamas tuo, jog atsakovas perleido akcijas dovanojimo sutarties pagrindu asmenims, kurie yra suinteresuoti juridinio asmens veiklos sužlugdymu ir yra konfliktiniuose santykiuose su ieškovu. Šiaulių apygardos teismas 2002 m. balandžio 19 d. priimtu sprendimu ieškovo reikalavimą visiškai patenkino. Nors pastarasis teismo sprendimas buvo apskūstas ir Lietuvos apeliacinis teismas 2002 m. liepos 5 d. sprendimu Šiaulių apygardos teismo sprendimą panaikino remdamasi tuo, jog ieškovas neįrodė savo reikalavimą grindžiančių aplinkybių, tačiau pateikta situacija puikiai atskleidžia, jog juridinio asmens dalyvis gali piktnaudžiauti ir jam suteiktomis teisėmis.²⁸

LR CK 4.79 straipsnis numato pirmenybės teisę bendraturčiams įsigyti parduodamo daikto, kuris yra bendrojoje nuosavybėje, dalį. Šis straipsnis taikomas ir juridinio asmens dalyviams tuo atveju, kai vienas juridinio asmens dalyvis ketina parduoti savo turimas akcijas (dalį, pajus) už tam tikrą kainą. Pasinaudodamas aplinkybe, jog

²⁶ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.

²⁷ *Ibid.* ²⁶

²⁸ Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje A. J. v. S. R., Nr. 2A-226/2002.

įstatymai nenumato tokios pirmenybės teisės mainų ar dovanojimo atvejais, juridinio asmens dalyvis gali piktnaudžiauti šia teise ir perduoti savo turimas akcijas (dalis, pajus) asmenims nesuinteresuotiems juridinio asmens tęstinumu ar sėkmingu jo veiklos vykdymu.²⁹

Kita galima situacija, kai juridinio asmens dalyvis piktnaudžiauja įstatymo suteiktomis teisėmis- nepagrįstai ginčija visuotinio akcininkų susirinkimo priimtus sprendimus, inicijuoja juridinio asmens likvidavimą ar teikia ieškinius dėl juridinio asmens veiklos tyrimo. Panaši situacija yra susiklosčiusi 2007 m. civilinėje byloje Nr. 2-40/2007. Tiesa, byla tebėra nagrinėjama kasacinėje instancijoje, tačiau šią situaciją galima nagrinėti kaip hipotetinę.³⁰

Juridinio asmens dalyvis, nesuinteresuotas tolimesne juridinio asmens veikla, piktnaudžiaudamas įstatymų suteiktomis teisėmis varžo ir trukdo juridinio asmens veiklos tikslų įgyvendinimui, siekdamas juridinio asmens likvidavimo ir jo valdomo nekilnojamo turto padalinimo, kurio kaina per paskutinius metus rinkoje yra išaugęs.

Nors autoriaus situacijas analizuoja darydamas prielaidas, tačiau jos yra realiai įmanomos ir turėtų būti laikytinos kaip juridinio asmens dalyvio veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens veiklos tikslams.

Antras, nemažiau svarbus elementas- jog ne bet kokie veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens tikslams, yra pagrindas taikyti LR CK 2.115 straipsnį, o tie, kurie pagrįstai manytina, jog ateityje jie nepasikeis. Šia nuostata įstatymų leidėjas įtvirtina pareigą juridinio asmens dalyviui, pareiškusiam ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, įrodyti, jog tokiam dalyvio veikimui yra priežastis ir nėra tikėtina, jog ateityje nepasikeis. Iš to seka, jog veiksmai turi būti atliekami ne vieną, o bent keletą kartų arba turi būti labai reikšmingi įvertinant juridinio asmens veiklą.³¹

Nei LR CK komentaruose, nei Lietuvos Aukščiausiojo teismo suformuotoje įstatymo aiškinimo ir taikymo praktikoje nėra aptarta, ar reikalavimas priverstinai perduoti akcijas (dalis, pajus) privalo būti nukreiptas į visas juridinio asmens dalyvio, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams, turimas akcijas (dalis, pajus), ar į dalį akcijų, kurių pakaktų nutraukti tokius atsakovo veiksmus. Buvo laukiam, jog šiuo klausimu pasisakis Lietuvos Apeliacinis teismas 2006 m. civilinėje byloje Nr. 2-

²⁹ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

³⁰ Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje *V. D., I. T. v. UAB „Khartli“, R. K., R. K., N. K., M. Ž.*, Nr. 2-21/2007.

³¹ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.

182.³² Ieškovas apskundė Vilniaus apygardos teismo sprendimą, kurio teismas atmetė ieškovo reikalavimą priverstinai parduoti dalį atsakovo turimų akcijų. Ieškovas savo reikalavimą grindė argumentais, jog atsakovas, naudodamasis turimų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime skaičiumi, piktnaudžiauja padėtimi ir priiminėja juriniam asmeniui nenaudingus, o priverstinai pardavęs akcijas ieškovui, atsakovas nebeturės tokios galimybės. Visgi, Lietuvos Apeliacinis teismas apelianto skundą atmetė, grįsdamas tuo, jog ieškovas neturėjo LR CK 2.116 straipsnyje numatyto akcijų kiekio, ir klausimu dėl reikalavimo teisės nepasisakė.

Atsakymas į autoriaus iškeltą klausimą turi praktinę reikšmę. Atlikus tik pažodinių normų vertinimą, priverstinį akcijų (dalių, pajų) pardavimą būtų galima vertinti kaip priemonę eliminuoti, pašalinti juridinio asmens dalyvį, arba kaip juridinio asmens dalyvio veiksmų, prieštaraujančių juridinio asmens veiklai, apribojimą, sustabdymą.

Tiek LR CK, tiek jo komentare laikomasi nuomonės, jog priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas yra *ultima ratio* priemonė, kuri taikoma tik tuo atveju, jei ginčo šalims nepavyko kitomis priemonėmis ginčo išspręsti. Iš tokio nuostatų formavimo galima susidaryti nuomonę, jog įstatymų leidėjas priverstinį akcijų (dalių, pajų) pardavimą laiko griežčiau taikoma priemone- priverstiniu pasitraukimu iš juridinio asmens. Tokia pati nuomonė yra nusistovėjusi visuomenėje.³³

Autorius nuomone, tokiu reglamentavimu ir įstatymo raidės pažodiniu suvokimu yra nepagrįstai išplečiamos pareiškiančiųjų ieškinį asmens dalyvių teisės ir ribojama asmens nuosavybės neliečiamumo apsauga.

Vadovaujantis loginiu ir sisteminiu metodais galima teigti, jog pačio reikalavimo priverstinai parduoti akcijas (dalis, pajus) pagrindas yra prieštaraujantys juridinio asmens tikslams veiksmai, o ne pačio juridinio asmens dalyvio buvimas nariu. Juridinio asmens dalyvio atžvilgiu priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas yra sankcija susijusi su jo nuosavybės teisės varžymu ir ribojimu. Taikant įstatymų analogiją- atsiradus civilinei atsakomybei, įstatymų numatytais priemonėmis, sankcijomis yra siekiama ne nubaudimo, o pažeistų teisinių gėrių atstatymo ir gražinimo į *status quo ante*. Sprendžiant priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo klausimą būtina atsižvelgti, kokio pobūdžio yra juridinio asmens dalyvio veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens veiklos tikslams. Tuo atveju, kai juridinio asmens dalyvio veiksmai yra sąlygojami tam tikro akcijų (dalių,

³² Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje T. A., Q. A. v. A. B. UAB „Metbalt“, Nr. 2-128/2006.

³³ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 235-237.

pajų) kiekio turėjimu, pakaktų priverstinai nupirkti akcijų dalį, kurios netekęs, negalėtų pasinaudoti anksčiau turėtomis teisėmis ar atlikti anksčiau galėtus veiksmus. Didesnio akcijų kiekio priverstinis įsigijimas būtų laikytinas dalyvio nubaudimu ir nepagrįstu nuosavybės teisės ribojimu. Privalomas visų akcijų (dalių, pajų) pirkimas, neatsižvelgiant į juridinio asmens dalyvio veiksmus ir jų padarinius prasilenkia su proporcingumo, teisingumo principais. Viešasis interesas, kuris būtų pagrindas riboti asmens nuosavybės neliečiamumą, yra pilnutinai užtikrinamas priverstinai pardavus tik dalį akcijų.

Dėl šių priežasčių kritikuotina ir taisytina praktika, kai juridinio asmens dalyviai, reikšdami ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, reikalauja parduoti visas akcijas nepriklausomai nuo atsakovo veiksmų pobūdžio. Šių aplinkybių įvertinimo pasigendama ir teismų priimtinuose sprendimuose, kurie nustatę, jog egzistuoja LR CK 2.115 straipsnyje numatytos aplinkybės, tenkina ieškinius pilnutinai.

2.2. Teikiamas pasiūlymas dėl bendraieškių

LR CK 2.115 straipsnyje numatyti asmenys, pareiškę ieškinį dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo, privalo kreiptis į kitus juridinio asmens dalyvius siūlydamas būti bendraieškiviais. Tokiu pareigos įgyvendinimu yra užtikrinama juridinio asmens dalyvių lygiateisiškumas, o kartu ir vienoda teisių bei teisėtų interesų apsauga. Teismui patvirtinus aplinkybes, numatytas LR CK 2.115 straipsnio 1 dalyje, ir priėmus sprendimą tenkinti ieškovo reikalavimą priverstinai parduoti juridinio asmens akcijas (dalis, pajus), nesant pirmenybės teisių įgyti parduodamas akcijas, jos parduodamos besikreipusiam asmeniui. Neatlikus LR CK 2.115 straipsnio 4 dalyje numatytos pareigos, juridinio asmens dalyvis nepagrįstai tampa privilegijuotas akcijų įgijimo atžvilgiu. Tokios pareigos įtvirtinimas taip pat užtikrina smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą, kurie dėl savo nedidelio akcijų kiekio negali kreiptis dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo. Pateikus pasiūlymą tapti bendraieškiais, nors ir netiesiogiai, tačiau realizuojama smulkiųjų akcininkų teisė kreiptis dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo.³⁴

2.3. Teismo sprendimo, nustatčius ar yra aplinkybės, nurodytos LR CK 2.115 straipsnio 1 dalyje, dėl ieškinio priėmimas

Teismas, nustatęs aplinkybes, jog juridinio asmens veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir yra manytina, jog tokie veiksmai ateityje nepasikeis, priima sprendimą įpareigoti atsakovą parduoti akcijas pareiškėjams. Šiame priverstinio akcijų (dalių, pajų)

³⁴ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

pardavimo procedūros etape dėmesį reikia atkreipti į tai, jog be bendros pareigos laikytis ir vykdyti teismo sprendimą LR CK 2.117 straipsnis įvardija skolininkui draudžiamus veiksmus, kurie apibrėžiami kaip draudimas atsakovui be ieškovo sutikimo neparduoti ar kitaip perleisti akcijas (dalis, pajus), jas įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jas, jei teismas nenutaria kitaip. Tokią pat taisyklę nustato ir nagrinėjamo straipsnio 2 dalis, tačiau ne po priimto, o ir po įsiteisėjusio teismo sprendimo.³⁵

Šie draudimai yra svarbūs ieškovo teisių ir teisėtų interesų užtikrinimui, o kartu ir teismo sprendimo įvykdymo užtikrinimas. Įtvirtinus tokius draudimus teismui nereikia priiminėti specialaus nutarimo užtikrinant veiksmų ribojimo taikymą. Minimi veiksmų ribojimai galioja net ir tada, kai teismo sprendimas, kuriuo įpareigojamas atsakovas parduoti turimas akcijas (dalis, pajus), yra apskundžiamas.

Atsakovui perleidus akcijas (dalis, pajus) tretiesiems asmenims teismo sprendimo įgyvendinimas pasunkėtų arba pasidarytų neįmanomas.

LR CK 4.96 straipsnyje yra sureglamentuotos daikto išsireikalavimo iš sąžiningo įgijėjo taisyklės, kuriose nustatyta, jog kilnojamasis daiktas atlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti nuosavybėn, ir įgijėjas to nežinojo ir neturėjo žinoti (sąžiningas įgijėjas), tai savininkas turi teisę išsireikalauti šį daiktą iš įgijėjo tik tuo atveju, kai daiktas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas, arba iš kurio nors iš jų pagrobtas, arba kitaip be jų valios nustojo būti jų valdomas.³⁶

Akivaizdu, jog asmuo ar asmenų grupė pareiškusi ieškinį dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo negali būti laikytina nei daikto savininku, nei asmeniu, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, todėl nesant LR CK 2.117 straipsnyje numatytų ribojimų teismo sprendimo įgyvendinimas pasunkėtų arba pasidarytų neįmanomas. LR CK 2.117 straipsnio normos yra specialiosios LR CK 4.96 straipsnyje numatytų normų atžvilgiu, todėl skolininkui savavališkai perdavus akcijas (dalis, pajus) bus taikomas LR CK 2.117 straipsnis (normų taikymo kolizijų taisyklė). Akcijų (dalių, pajų) įkeitimo ar kitokiu teisių suvaržymo atveju taip pat bus pirmenybė taiko LR CK 2.117 straipsniui sąžiningų kreditorių interesų atžvilgiu.

Vienintelės galimos išlygos skolininkui perleisti akcijas (dalis, pajus) trečiųjų žmonių nuosavybėn, įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jas yra dvi: 1) gauti ieškovo sutikimą arba 2) negavus ieškovo sutikimo, motyvuotu prašymu kreiptis į teismą dėl

³⁵ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.

³⁶ *Ibid.*³⁴

tokios teisės suteikimo. Teismui, suteikdamas teisę atlikti minėtus veiksmus, gali taikyti ir kitas ieškinio užtikrinimo priemones.

LR CK 2.117 straipsnio 3 dalis suteikia papildomą teisę reikalauti, jog atsakovui būtų uždrausta naudotis balsavimo teise be teismo ar ieškovo sutikimo. Ieškovas pasinaudodamas teise pateikti tokio pobūdžio reikalavimą, privalo įrodyti, jog atsakovo veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens veikos tikslams, pasireiškia per piktnaudžiavimu balsavimo teise ir teismui, nesiėmus tokių apsaugos priemonių, juridiniam asmeniui gali būti padaryta žala.³⁷

2.4. Ekspertų, kurie turi nustatyti akcijų (dalių, paju) kainą, skyrimas ir jų darbo apmokėjimo tvarkos nustatymas

Kadangi akcijų (dalių, paju) kainai nustatyti reikia specialių žinių, teismas, patenkinęs juridinio asmens dalyvio reikalavimą įpareigoti priverstinai parduoti akcijas (dalis, pajus), skiria ekspertus.

Prieš skiriant ekspertus, teismas turi pareigą pasiūlyti šalims susitarti dėl konkrečių ekspertų, kurie vertintų akcijų kainą, paskyrimo. Šalims nesusitarus dėl konkrečių ekspertų kandidatūrų, turi pateikti teismui savo siūlomų ekspertų sąrašą. Teismas, savo ruožtu, privalo paskirti abiejų šalių sąrašuose sutampančius ekspertus, o jei tokių nėra- savo nuožiūra.

Vadovaujantis LR CK 2.127 – 2.130 straipsnio nuostatomis, ekspertams keliami šie reikalavimai: 1) nepriklausomumas nuo šalių; 2) kvalifikuotumas, žinių, reikalingų tinkamai įvertinti ir nustatyti akcijų (dalių, paju) kainą, turėjimas.

Lyginant ekspertų skyrimo taisykles, įtvirtintas Olandijos CK 339 straipsnyje ir LR CK 2.118 ir 2.127 straipsniuose, skirtumai pasireiškia tame, jog Olandijoje CK nėra numatyta taisyklė, leidžianti šalims susitarti dėl ekspertus skyrimo. Šią pareigą atlieka byla nagrinėjantis teisėjas. Pastebėtina ir tai, jog LR CK įtvirtinta lankstesnė ekspertų kiekybinė taisyklė. Olandijos įstatymai konkrečiai nurodo skiriamų ekspertų skaičių- nuo vieno iki trijų ekspertų, o Lietuvoje teismas turi diskrecijos teisę pasisakyti dėl ekspertų skaičiaus atsižvelgiant į tyrimų mastą.³⁸

Nelendant į gilesnę ekspertų turimų teisių, įgaliojimų analizę ir neišsiplečiant už magistrinio darbo ribų, reikia pažymėti tik tai, jog ekspertai turi teisę pradėti dirbti tik po

³⁷ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.

³⁸ 5. A Translation of Book 2 of the Netherlands Civil Code and the Law of Netherlands Antilles on Legal Persons Companies and Other Legal Persons Under Netherlands Law and Netherlands Antilles Law. The Hague: Kluwer, 1997, Section 335-343.

teismo sprendimo įsiteisėjimo. Savo galutines išvadas teismui ir šalims ekspertai privalo pateikti rašytinę ataskaitą, kurioje pagrįstai ir motyvuotai nurodyti parduodamų akcijų (dalių, pajų) kainą bei jos nustatymo metodus.

Ekspertų darbų ir kitos susijusios su akcijų (dalių, pajų) kainos nustatytu išlaidos nelaikytinos procesinėmis išlaidomis, todėl teismas šių darbų mokėjimo našta gali perkelti juridiniam asmeniui, kurio akcijos yra priverstinai parduodamos.

2.5. Akcijų (dalių, pajų) kainos nustatymas ir teismui bei šalims ataskaitos pateikimas bei nutarties dėl akcijų (dalių, pajų) kainos priėmimas

Ekspertų ataskaitoje nustatyta kaina yra rekomendacinio pobūdžio, todėl galutinį sprendimą dėl kainos, kaip ir dėl ekspertų darbo apmokėjimo priima teismas. Teismas gali nuspręsti pritarti ar nepritarti ekspertų pateiktai ataskaitai, tai pat pakeisti ekspertų nustatytą kainą. Visais atvejais prieš priimdamas galutinį sprendimą teismas privalo išklausti šalių nuomonės.³⁹

2.6. Akcijų (dalių, pajų) ieškovo nuosavybės perdavimas ir nustatytos kainos sumokėjimas

Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas gali būti įgyvendinamas tik įsiteisėjus teismo sprendimui. Vadovaujant LR CPK 307 straipsnio nuostatomis, apeliacinis skundas gali būti paduotas per trisdešimt dienų nuo pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo dienos. Tuo atveju, jei atsakovas neskundžia teismo nutarties, kurie įpareigojamas parduoti savo turimas akcijas (dalis, pajus), pagal bendrą taisyklę teismo sprendimas įsiteisėja praėjus 30 dienų po teismo nutarties priėmimo. Priešingu atveju, teismo sprendimas yra laikomas įsiteisėjusiu nuo apeliacinės instancijos teismo nutarties priėmimo dienos.⁴⁰

LR CK 2.120 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintas dviejų savaitių terminas, skaičiuojamas nuo teismo nutarties įsiteisėjimo dienos, per kurį atsakovas privalo perduoti ieškovo nuosavybės (dalis, pajus), o ieškovas- priimti akcijas (dalis, pajus) ir sumokėti nustatytą kainą. Skolininkui vengiant perduoti turimas akcijas (dalis, pajus), tokią pareigą privalo atlikti juridinis asmuo. Atsižvelgiant į tas aplinkybes, jog šios teisinės formos juridinio asmens vertybiniai popieriai nėra listinguojami vertybinių popierių biržoje, o duomenys saugojami juridinio asmens, ir tik nuosavybės teisę

³⁹ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.

⁴⁰ 2002 m. vasario 28 d. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340).

patvirtinantys dokumentai yra išduodami akcininkams, juridinio asmens valdymo organas privalo anuliuoti skolininko nuosavybės teisę liudijančius dokumentus ir naujus išduoti ieškovui. Gavęs dokumentus, ieškovas turi pervesti teismo nurodytą kainą į depozitinę notaro ar banko sąskaitą.⁴¹

LR CK numato ir kitą galimą situaciją, kai pirmenybės teisė nupirkti priverstinai parduodamas akcijas (dalis, pajus) yra perduota tretiesiems asmenims. Tokia pirmenybės teisė gali būti numatyta juridinio asmens steigiamuosiuose dokumentuose ar sutartyse. Šie asmenys privalo būti informuoti apie teismo nutartį priverstinai parduoti akcijas (dalis, pajus). Apsisprendimui ir savo pirmenybės teisės įgyvendinimui LR CK 2.122 straipsnio 2 dalyje yra įvirtintas trisdešimties dienų terminas. Nesulaukus atsakymus yra laikytina, jog pirmenybės teisės buvo atsisakyta ir akcijos perduodamos ieškovui. Ta pati taisyklė taikoma ir tuo atveju, jei pirmenybę turintis asmuo neatsiskaito už akcijas (dalis, pajus) per nustatytą terminą.

3. Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti teises

Ši priverstinę akcijų (dalių, pajų) pardavimą galima vertinti kaip atskirą juridinio asmens dalyvio savigynos teisę, tačiau dėl savo panašios įgyvendinimo procedūros lyginant su jau aptartu priverstiniu akcijų (dalių, pajų) pardavimu sunku būtų išskirti kaip atskirą įgijimo būdą, todėl šiame darbe bus paliesti tik esminiai skirtumai, kurie charakterizuoja šį priverstinę akcijų (dalių, pajų) pardavimą.

Lygiai kaip ir Olandijos CK, LR CK šiam priverstiniam akcijų (dalių, pajų) pardavimui dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti teises yra skiriamas tik vienas straipsnis, o procedūrinės įgyvendinimo taisyklės numato priverstinę akcijų (dalių, pajų) pardavimą reglamentuojančios normos, kurios taikomos *mutatis mutandis*.

Skirtingai nei LR CK 2.115 straipsnyje 2.123 straipsnyje yra įtvirtinama ne juridinio asmens ir kolektyvinio visų juridinio asmens dalyvių interesų gynyba, o konkrečiai vieno ar kelių juridinio asmens dalyvių, kurie dėl vieno juridinio asmens dalyvio veiksmų negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių.

LR CK 123 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog šia teise gali pasinaudoti tie patys subjektai kaip ir dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo ginant juridinio asmens interesą. Butini šio priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo elementai yra 1) kito

⁴¹ MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.

asmens teisių varžymo elementas- juridinio asmens dalyvio veiksmai, riboja kito juridinio asmens dalyvio tinkamą teisių įgyvendinimą; 2) tęstinumo į ateitį elementas- negalima pagrįstai manyti, jog tokie veiksmai ateityje pasikeis.⁴²

Skiriamieji šio priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo bruožai yra 1) objektas- juridinio asmens dalyvio, negalinčio tinkamai įgyvendinti savo kaip dalyvio teises, akcijos. Reikalavimas yra nukreiptas ne į juridinio asmens dalyvio, kuris savo veiksmais trukdo kitam dalyviui įgyvendinti savo teise, o dalyvio, kuris negali įgyvendinti savo teisių. 2) dalykas- ieškovas pateikia reikalavimą įpareigoti atsakovą nupirkti jo turimas juridinio asmens akcijas (dalis, pajus).

Norint atskleisti veikslių, trukdančių kitiems juridinio asmens dalyviams naudotis savo turimomis teisėmis, turinį, be taikytinos pareigų analizės, svarbu nustatyti, kokios įstatyme, steigimo ar kitokio pobūdžio sutartyse yra suteikiamos juridinio asmens dalyviams teisės.

Buvimas juridinio asmens dalyviu reiškia ne tik nuosavybės teisių į tam tikrą vertybinių popierių paketą turėjimą, bet ir suteikia tam tikras teises, susijusias su bendrovės valdymu, valdymo organų kontrole ir kt.

Kiekvienas juridinio asmens dalyvis bendrovėje turi tokias teises, kokias suteikia jam nuosavybės teise priklausančios akcijos (dalis, pajai). Esant toms pačioms aplinkybėms, visi tos pačios klasės akcijų (dalių, pajų) savininkai turi vienodas teises ir pareigas. Vadovaujantis akcinių bendrovių įstatymo 14 straipsniu, ūkinių bendrijų įstatymo 8 ir 9 straipsniais, žemės ūkio bendrovių įstatymo 18 ir 19 straipsniais galima skiria turtines ir neturtines akcininkų (dalininkų, pajininkų) teises.⁴³

Turtines juridinio asmens dalyvių teises apima teisė: a) gauti bendrovės pelno dalį (dividendą); b) gauti likviduojamos bendrovės turto dalį; c) nemokamai gauti akcijas, kai įstatinis kapitalas didinamas iš bendrovės lėšų (išskyrus tam tikras įstatymų numatytas išimtis); d) pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų (dalių, pajų); e) įstatymų numatytais atvejais skolinti bendrovei ir kitas.

Pagrindinės neturtinės akcininkų teisės, yra: a) dalyvauti visuotinio juridinio asmens dalyvių susirinkime; b) pagal akcijų (dalių, pajų) suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose; c) gauti įstatymo numatytą informaciją apie bendrovę; 4) kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri

⁴² MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.

⁴³ 2000 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas (Žinios, 2000, Nr. 64-1914).

susidarė dėl bendrovės vadovo ar kitų valdymo organų narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo ir kitas.

Vienos iš aukščiau minėtų teisių suvaržymas, apsunkinimas ar ribojimas kito juridinio asmens dalyvio veiksmais gali būti pagrindas teikti ieškinį teismą reikalaujant juridinio asmens dalyvį įpareigoti nupirkti ieškovo turimas akcijas (dalis, pajus).

4. Apibendrinimai

Apibendrinant aukščiau išdėstytą priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo įgyvendinimo procedūrą, būtina dar kartą akcentuoti, jog:

1. Juridinio asmens dalyviams suteikiama teisė nustatyti ir kitokias priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo taisykles bei įgyvendinimo tvarką;

2. Kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pavadinimo turi tik uždarosios akcinės bendrovės akcininkas ar keli akcininkai, vienas ar keli ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos nariai, vienas ar keli žemės ūkio bendrovės arba kooperatinės bendrovės nariai, kurių turimų akcijų (dalių, pajų) dalis sudaro ne mažiau nei 1/3 (vieną trečiąją) įstatinio kapitalo, viso į bendriją sujungto turto ar visų pajų;

3. Būtinoms aplinkybės taikyti priverstinį akcijų (dalių, pajų) pardavimą: 1) juridinio asmens dalyvio veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens dalyvio veiklos tikslams, 2) manytina, jog tokie veiksmai ateityje nepasikeis;

4. Reikalavimas priverstinai parduoti akcijas (dalis, pajus) privalo būti nukreiptą tik į tokį akcijų kiekį, kurio pakaktų sustabdyti juridinio asmens dalyvio veiksmus;

5. Juridinio asmens dalyviai, pateikę teismui ieškinį, privalo nedelsiant kreiptis į kitus juridinio asmens dalyvius dėl prisijungimo byloje;

6. Teismui priėmus nutartį tenkinti ieškovo reikalavimą ir įpareigoti atsakovą priverstinai parduoti akcijas, sprendžiamas ekspertų, kurie turi teisę pradėti tik nuo nutarties įsigaliojimo, paskyrimo klausimas;

7. Galutinę akcijų (dalių, pajų) kainą nustato teismas priimdamas atskirą sprendimą. Ekspertų ataskaitoje pateikta akcijų (dalių, pajų) kaina yra rekomendacinio pobūdžio, į kurią teismas gali atsižvelgti arba neatsižvelgti;

8. Ekspertų darbų ir kitas susijusias išlaidas teismas gali įpareigot sumokėti ne tik vieną ar abi šalis, bet ir juridinį asmenį, kurio akcijos yra parduodamos;

9. Įgyvendinat priverstinį akcijų (dalių, pajų) pardavimą privalu atsižvelgti, ar steigimo dokumentuose ar kitose sutartyse nėra įtvirtinta pirmenybės teisių įsigyti priverstinai parduodamas akcijas tretiesiems asmenims;

10. Priverstinai parduodamos akcijos (dalos, pajos) turi būti perduodamos ieškovui ir už jas atsiskaityta ne vėliau kaip per dvi savaites nuo nutarties įsiteisėjimo dienos;

11. Skolininkui vengiant perduoti turimas akcijas (dalis, pajus), tokį perdavimą gali atlikti juridinis asmuo.

III. Privalomas oficialus pasiūlymas

1. Samprata

Oficialaus pasiūlymo instituto atsiradimą sąlygojo praktikoje paplitęs slaptas vertybinių popierių įgijimo būdas, kuomet neatskleidžiant viešai savo ketinimo įgyti didesnę kiekį bendrovės vertybinių popierių ar net perimti bendrovės valdymo kontrolę. Nors šis būdas yra pelningas vertybinius popierius įsigyjančiam subjektui, tačiau turi daug trūkumų. Pirmas neigiamas aspektas- pažeidžiami bendrovės akcininkų interesai. Akcininkams nežinomi akcijas perkančio asmens tikslai ir finansinės galimybės, akcijų įgijimo kaina, įgyjamų akcijų skaičius, galimi bendrovės veiklos pasikeitimai ir daugelis kitų. Dėl šios priežasties akcininkai negali visapusiškai įvertinti informaciją, reikalingą sprendimo parduoti akcijas priėmimui. Antras neigiamas aspektas- šis būdas nėra labai palankus ir vertybinius popierius įsigyjančiam akcininkui, nes vertybinių popierių biržoje gali būti nepakankama įsigyjamų akcijų pasiūla.⁴⁴

Dėl šios priežasties dauguma valstybių teisės aktuose įtvirtino kitą akcijų įgijimo būdą- oficialų pasiūlymą (angl. *Bid*). Priešingai nei anksčiau minėtu būdu, akcijas įgyjantis asmuo savo ketinimus atskleidžia viešai, taip sudarydamas vienodas galimybes visiems akcininkams gauti reikalingą informaciją bei suteikiant pakankamai laiko priimti sprendimą dėl vertybinių popierių pardavimo.

Tiek oficialaus pasiūlymo, tiek privalomo oficialaus pasiūlymo samprata mažai tyrinėta teisės doktrinoje. Daugelis mokslininkų, tyrinėtojų nuodugniai analizuodami ir nagrinėdami atskiras su oficialiu pasiūlymu susijusias problemas, tokias kaip valdymo organų funkcijos ir gynybinės priemonės vykdant oficialų pasiūlymą ar privalomo

⁴⁴ MISIUS R. *Oficialaus pasiūlymo teisinio reglamentavimo problemos*. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77, p. 42.

oficialaus pasiūlymo taisyklių teigiami ir neigiami aspektai, ribotai paliečia pačią šio instituto sampratą.

Lietuvos Respublikos 2007 m. sausio 18 d. Vertybinių popierių įstatymo 2 straipsnio 32 dalyje įtvirtinta privalomo oficialaus pasiūlymo sąvoka- asmens, įgijusio akcijų, suteikiančių daugiau kaip 40 procentų balsų bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, visuotiniame akcininkų susirinkime, vertybinių popierių savininkams teikiamas privalomas oficialus siūlymas supirkti likusias balsavimo teisę suteikiančius tos bendrovės išleistus vertybinius popierius ir vertybinius popierius, patvirtinančius teisę įsigyti balsavimo teisę suteikiančius vertybinius popierius.⁴⁵

Siekiant tinkamai atskleisti privalomo oficialaus pasiūlymo sampratą, būtina išskirti pagrindinius privalomo oficialaus pasiūlymo požymius:

1. Privalomas oficialus pasiūlymas yra vienašalis sandoris. LR CK 1.63 straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog vienašaliai sandoriai yra tokie, kuriems sudaryti būtina ir pakanka vienos šalies valios. Kitų asmenų vieno asmens valia įpareigoti negalima. Kitas asmuo, prisiimdamas pareigas, išreiškia savo valią atlikdamas tam tikrus veiksmus ir šitaip sudaro kitą vienašalį sandorį.⁴⁶

2. Privalomas oficialus pasiūlymas- išreiškia pasiūlymą teikiančio asmens (oferento) valią sudaryti akcijų pirkimo – pardavimo arba mainų sutartį. Jei bendrovės akcininkas, susipažinęs su tinkamai atskleisto oficialaus pasiūlymo turiniu, su juo sutinka, akcijų perdavimo sutartis laikoma sudaryta.

3. Privalomas oficialus pasiūlymas- tai viešoji oferta. Pasiūlymas sudaryti akcijų pirkimo – pardavimo skirtas visiems bendrovės akcininkams. Vienodos akcininkų teisių apsaugos principas reikalauja, kad, jei dalinio pasiūlymo atveju akceptuota mažiau akcijų nei pageidauta nupirkti, akcijos turi būti parduodamos proporcingai akceptuojančių akcininkų skaičiui.

4. Specifinis privalomo oficialaus pasiūlymo objektas- vertybiniai popieriai, suteikiantys balsavimo teises (angl. *Equity securities*). Reikia pastebėti, jog ne kiekvieno juridinio asmens vertybiniai popieriai gali būti objektu. Kaip vėliau bus nagrinėjama darbe, tiek oficialaus pasiūlymo, tiek privalomo oficialaus pasiūlymo atveju akcijų objektu gali būti tik akcinių bendrovių vertybiniai popieriai, kurie yra listinguojami vertybinių popierių rinkoje.⁴⁷

⁴⁵ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

⁴⁶ MIKELĖNAS V., VILEITA A., TAMINSKAS A. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Pirmoji knyga bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 159.

⁴⁷ MISIUS R. *Oficialaus pasiūlymo teisinio reglamentavimo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2005, Nr. 77, p. 43.

5. Privalomas oficialus pasiūlymas- įstatymų nustatyta pareiga, kuri veikia kaip smulkiųjų akcininkų apsaugos priemonė. Tryliktosios bendrovių teisės direktyvos 5 straipsnio 1 dalis įpareigoja valstybes nares užtikrinti, kad asmuo, asmeniškai ar kartu su sutartinai veikiančiais asmenimis įgijęs tam tikrą bendrovės balsų dalį, kuri suteikia jam tos bendrovės kontrolę, privalėtų pateikti oficialų pasiūlymą, kuris būtų bendrovės smulkiųjų akcininkų apsaugos priemonė.

6. Pagrindinis privalomo oficialaus pasiūlymo tikslas yra bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsauga. Šis institutas užtikrina ne tik vienodas akcininkų galimybes parduoti akcijas, bet ir geriausios kainos garantiją, išėjimo ir įėjimo lengvas galimybes bei skaidrumą proceso metu.

Privalomo oficialaus pasiūlymo taisyklė yra išimtis iš sandorio šalies valios autonomijos principo. Ji nustatyta smulkiųjų akcininkų ir bendrovės interesais. Asmuo, įgijęs bendrovės kontrolę, privalo elgtis imperatyviai- pasiūlyti nupirkti likusias bendrovės akcijas. Tiesa, tai alternatyvi pareiga, tačiau akcijų perleidimo kitiems asmenims šiame darbe neaptarinėsime. Kyla klausimas dėl privalomojo oficialaus pasiūlymo instituto naudingumo. Šis klausimas glaudžiai susijęs su bendrovių kontrolės perėmimo naudingumu.

Europos Sąjungoje vyrauja nuomonė, kad bendrovių kontrolės perėmimas yra naudingas. Bendrovės kontrolės perėmimas sukuria sinergetinį efektą tarp kontrolę perimančio asmens ir bendrovės, kurios kontrolė perimama. Daugumai bendrovių jungimasis, kuris sąlygoja efektyvų bendrų išteklių bei užimamų rinkų naudojimą, yra būtinas, norint išsilaikyti ir konkuruoti Bendrijos rinkoje.⁴⁸

Bendrovių kontrolės perėmimą sąlygojantys privalomi oficialieji pasiūlymai yra puiki galimybė akcininkams parduoti savo akcijas už aukštesnę kainą nei anksčiau buvusi. Tokia kaina gali būti pasiūlyta tik tuo atveju, jei oficialų pasiūlymą teikiantis asmuo įsitikinęs, kad jam perėmus kontrolę bendrovė bus geriau valdoma ir vystoma.

Šio instituto šalininkai teigia, jog tiek oficialūs pasiūlymai, tiek priverstiniai oficialūs pasiūlymai yra svarbūs bendrovės, kurioje smulkieji akcininkai valdo didžiąją dalį akcijų, valdymo organus drausminantis faktorius.⁴⁹ Tuo atveju, kai valdymo organai valdo bendrovę neefektyviai, akcijų kaina bus santykinai žema, todėl atsiras reali galimybė, jog

⁴⁸ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002, p. 42.

⁴⁹ MISIUS R. *Oficialaus pasiūlymo teisinio reglamentavimo problemos*. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77, p. 46.

bendrovė ir jos vertybiniai popieriai taps siekiančių perimti kontrolę asmenų taikiniu. Šis drausminantis veiksnys atspindi bendrovės, akcininkų ir visos visuomenės poreikius.

Įmonės kontrolės perėmimo naudingumo pagrindimui dažnai naudojamas šeimos įmonės modelis⁵⁰. Šeimos įmonėse dažna situacija, kai steigėjas yra talentingas vadovas, tačiau jo palikuonys neturi tokių vadovavimo įgūdžių ir talento. Įmonės kontrolės perėmimo mechanizmas leidžia pašalinti netinkamai veikiančius valdymo organus bei garantuoja lengvą patekimą ir išėjimą iš verslo. Toks kontrolės perėmimo mechanizmas atlieka efektyvią valdymo organus drausminimo funkciją bei užtikrina valdymo organų veiksmingą veiklą. Nors galima yra tikimybė, jog kontrolę perėmęs asmuo ar asmenų grupė tik pablogins įmonės funkcionavimą, tačiau didžiąją dalį tokių kontrolės perėmimų atlieka profesionalūs asmenys.⁵¹

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 30 straipsnyje yra išskirti šie oficialaus pasiūlymo principai, kurie sistemiškai taikomi ir privalomam oficialiam pasiūlymu⁵²:

1) visiems bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus pasiūlymas, tos pačios klasės vertybinių popierių savininkams turi būti taikomas vienodos oficialaus siūlymo sąlygos; jeigu asmuo įgyja bendrovės kontrolę, turi būti ginami kiti tos bendrovės vertybinių popierių savininkai;

2) oficialus siūlymas turi būti paskelbtas nepažeidžiant bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, oficialaus siūlymo tiekėjo ar kitų oficialiu siūlymu susijusių bendrovių vertybinių popierių skaidrumo ir vientisumo;

3) bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, vertybinių popierių savininkai turi turėti pakankamai laiko ir informacijos, kad galėtų priimti kompetentingą sprendimą dėl oficialaus siūlymo; bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus pasiūlymas, valdymo organai, patardami vertybinių popierių savininkams, privalo pareikšti savo nuomonę dėl siūlymo įgyvendinimo poveikio užimtumui, darbo sąlygoms ir bendrovės verslo vietoms;

4) bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus pasiūlymas, valdymo organai privalo veikti atsižvelgdami į visos bendrovės interesus ir neatimti iš vertybinių popierių savininko galimybės spręsti oficialaus pasiūlymo naudingumo klausimą;

⁵⁰ BURKAZ M., PANUNZI F. *Mandatory Bids, Squeeze-out, Sell-out and the Dynamics of the Tender Offer Process*. Law Working Paper, 2003, Nr. 10, p. 9-16.

⁵¹ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002, p. 8.

⁵² 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

5) bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus pasiūlymas, oficialaus siūlymo teikėjo ar kitų su oficialiu siūlymu susijusių bendrovių išleistiems vertybiniais popieriais neturi būti dirbtinai kuriamos rinkos, dėl kurių nenatūraliai didėtų ar mažėtų vertybinių popierių kainos ir būtų iškreiptas normalus rinkų funkcionavimas;

6) oficialaus siūlymo tiekėjas oficialų siūlymą turi teikti tik įsitikinęs, kad galės visiškai atsiskaityti pinigais, ir tik tada, kai bus ėmęsis visų pagrįstų priemonių dėl atsiskaitymo įvykdymo bet koku kitu būdu;

7) bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, veikla neturi būti ribojama ilgiau, negu pagrįstai būtina dėl oficialaus pasiūlymo įsigyti jos vertybinius popierius.

Atsižvelgiant į tai, jog vienas svarbiausių šio instituto tikslų akcininkų teisių apsauga, galima išskirtinio tokios šios taisyklės teigiamus bruožus:

1) Privalomas oficialus pasiūlymas nukreiptas į visus likusius kitų bendrovės akcininkų turimus vertybinius popierius. Tokiu būdu yra užkertamas kelias oficialų pasiūlymą teikiančiam asmeniui įsigyti didžiąją dalį akcijų (pvz. 51 procentą) akcijų, ketinant likusias akcijas vėliau įsigyti žemesne kaina.

2) Apsunkinamos asmenų, turinčių ribotus finansinius išteklius, galimybė perimti bendrovės kontrolę. Tokiu būdu užtikrinama, jog perimantys kontrolę asmenys bus finansiškai, o bendrovei geresnė finansavimo perspektyva.

3) Privalomieji oficialūs pasiūlymai sumažina galimybę piktnaudžiauti pasiūlymą teikiančiams asmenims spaudžiant smulkiuosius akcininkus parduoti akcijas jiems nepalankiomis sąlygomis.

Taigi, privalomas oficialus pasiūlymas yra įstatyme nustatytas priverstinis (kylantis iš įstatyme numatytos pareigos ir nebūtinai atitinkantis subjekto valią) akcijų įgijimo būdas, kuris yra grindžiamas bendrovės kontrolės efektyvumo, valdymo koncentravimo, vienodos akcininkų teisių apsaugos, operatyvumo ir skaidrumo principais.⁵³

Skirtingai nei priverstinis akcijų pardavimas, įtvirtintas LR CK IX skyriuje, oficialaus pasiūlymo, o kartu ir priverstinio oficialaus pasiūlymo taisyklės bei reglamentavimas yra suderintas Europos Sąjungos mastu. Tokio unifikuoto reglamentavimo atsiradimą sąlygojo kapitalo judėjimas Bendrijoje ir būtinybė suvienodinti bendrovių kontrolės perėmimų palengvinimo mechanizmą, kurio tikslas yra ir akcininkų teisių apsauga. Vertinant tą aplinkybę, jog Lietuvos Respublika nuo 2003 metų yra Europos Sąjungos narė, o teisės aktų hierarchijoje tarptautiniai teisės aktai ir

⁵³ BURKAZ M., PANUNZI F. *Mandatory Bids, Squeeze-out, Sell-out and the Dynamics of the Tender Offer Process*. Law Working Paper, 2003, Nr. 10, p. 16.

sutartys turi viršenybę nacionalinių įstatymų atžvilgiu, būtina aptarti ir išanalizuoti teisinį reglamentavimą Europos Sąjungos mastu.

2. Reglamentavimas Europos Sąjungos mastu

Vieningos kapitalo rinkos suformavimas ir laisvo kapitalo judėjimo užtikrinimas yra svarbus Europos Sąjungos uždavinys. Skirtingas valstybių narių oficialaus pasiūlymo ir bendrovių kontrolės perėmimo reglamentavimas nacionalinių teisės aktų ir kitų socialinių normų lygmenyje sąlygojo šio instituto suvienodinimą Europos Sąjungos mastu.

Oficialaus pasiūlymo, o kartu ir priverstinio oficialaus pasiūlymo pirmosios taisyklės įtvirtintos 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (angl. *on takeover bids*), kurios teisės normų turiniui įtakos turėjo bendrovių teisės ekspertų grupės, vadovaujamos Jaap Winter, pateikta tyrimo išvada.⁵⁴

Pagrindiniai privalomo oficialaus pasiūlymo instituto reglamentavimo principai:

a. Vienodų veiklos sąlygų nustatymas. Atsižvelgiant į tai, jog valstybės narės iki šiol skirtingai reglamentavo privalomą oficialų pasiūlymą, kontrolės perėmimo pasiūlymų atveju sėkmės tikimybės valstybėse yra skirtingos, nėra numatyta vienodų nuostatų, garantuojančių palankią kainą už parduodamus vertybinius popierius, svarbiausias tikslas- svarbiausių su oficialiais pasiūlymais susijusių nuostatų suderinimas.

b. Vienoda visų akcininkų teisių apsauga. Direktyvos preambulėje įtvirtinta, kad atvejams, kai tam tikri asmenys įsigyja bendrovės kontrolę, valstybės narės privalo nustatyti būtinąsias priemones vertybinių popierių savininkams, ypač smulkiesiems akcininkams, apsaugoti. Apie oficialų pasiūlymą privalo būti informuoti visi juridinio asmens dalyviai, vertybinių popierių rinkos priežiūros institucija. Pranešimas privalo būti nustatytos formos ir turinio.

c. Valdymo organų gynybinių priemonių ribojimas. Oficialaus pasiūlymo rezultatus privalo nulemti akcininkai, o ne įmonės valdymo organai. Direktyvos preambulėje pabrėžta, jog vertybinių popierių perleidimo apribojimai, balsavimo teisių, ypatingai paskyrimo teisių ir dauginių balsavimų teisių, apribojimai turėtų būti panaikinti arba sustabdyti tokiam laikui, kuris yra skirtas pasiūlymui priimti, arba kai visuotinis akcininkų susirinkimas nusprendžia taikyti gynybines priemones, pakeisti įstatytus arba

⁵⁴ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002.

pašalinti ar paskirti valdybos narius pirmajame visuotiniame susirinkime po pasiūlymo pabaigos.

Direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta direktyvos taikymo taisyklė- ji taikoma tik bendrovių kurioms taikoma vienos iš Europos Sąjungos valstybės narės teisė, vertybiniais popieriais, kurie išleisti prekybai reguliuojamoje rinkoje pagal direktyvos 93/22/EEC reikalavimus. Direktyvos 3 straipsnio 2 dalis patikslina, jog tai minimalių standartų direktyva, kuri leidžia valstybėms narėms nacionaliniuose aktuose nustatyti griežtesnius reikalavimus kontrolės perėmimų pasiūlymams.⁵⁵

Svarbu pastebėti ir tai, jog ši direktyva nustato taisykles taikomas tiek privalomiems, tiek savanoriškiems oficialiems pasiūlymams, tačiau visais atvejais, kai oficialus pasiūlymas teikiamas po įmonės kontrolės įsigijimo ar siekiant ją įgyti.

Privalomo oficialaus pasiūlymo taisyklės yra įtvirtinta Direktyvos dėl perėmimų pasiūlymo 2 straipsnio 1 dalyje ir yra nustatyta, kad kai fizinis ar juridinis asmuo, pats arba kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis įsigyja ir dėl to turi Direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje minėtos bendrovės vertybinius popierius, kurie kartu su jo turimu tokių vertybinių popierių paketu arba kartu su kitų sutartinai veikiančių asmenų vertybinių popierių paketu tiesiogiai arba netiesiogiai suteikia jam nustatytą balsavimo teisių toje bendrovėje procentą, suteikiantį tos bendrovės kontrolę, toks asmuo privalo pateikti pasiūlymą, kuris laikomas tos bendrovės smulkiųjų akcininkų apsaugos priemone.⁵⁶

Pagal Direktyvos 5 straipsnio 2 dalį, kai bendrovės kontrolė įgyjama, paskelbus pilną savanorišką oficialų pasiūlymą, privalomojo oficialaus pasiūlymo skelbti nereikia. Balsavimo teisių ribą, kuri suteikia kontrolę, ir jos apskaičiavimo tvarka nustato valstybės narės, kurioje registruota bendrovė, taisyklė.

Daug diskusijų iškilo dėl Direktyvos 5 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos aukščiausios kainos taisyklės. Istorškai vertinant šios taisyklės atsiradimą, reiktų pradėti nuo 1996 m., kuomet Komija nustatė gan neapbrėžtą ir lakonišką- atitinkančios smulkiųjų akcininkų interesų apsaugos tikslus kainos taisyklę. 2000 m. Europos Taryba savo patvirtintoje bendrojoje pozicijoje pasiūlė vartoti teisingos kainos sąvoką, kuri taip pat buvo nedetalizuota. Tiesa, be teisingos kainos taisyklės, buvo įtvirtintas ir kainos pobūdis- grynieji pinigai, kurie turėjo būti bent alternatyva. Tų pačių metų gruodžio mėnesį Parlamentas rezoliucijoje nustatė minimalios siūlomos kainos ribą ir jos pobūdį. Lemiamos įtakos privalomojo oficialaus pasiūlymo kainai turėjo jau minėtos Jaap Winter ekspertų grupės nuomonė. Ekspertų grupė savo išvadoje pateikė nuomonę, jog teisinga

⁵⁵ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL, 2004 L142, p.12

⁵⁶ *Ibid*⁵³

kaina yra svarbiausia sąvoka oficialaus pasiūlymo institute, o jos įtvirtinimas užtikrina tinkamą smulkiųjų akcininkų interesų apsaugos lygį. Priešingu atveju, akcijų kainos diferencijuotųsi ir pasunkėtų galimybę parduoti akcijas teisingomis kainomis. Kartu tai paskatintų akcininkus parduoti savo akcijas paskelbus savanorišką dalinį pasiūlymą už kainą, kurios jie nelaiko teisinga.⁵⁷

Iki Direktyvos priėmimo Europos Sąjungos valstybių nacionaliniuose teisės aktuose egzistavo didelė įvairovė privalomo oficialaus siūlymo teisingos kainos taisyklių. Dėl šios priežasties iškilo problema, kokios taisyklės įtvirtinimas Direktyvoje vienodai efektyviai užtikrintų smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą visose valstybėse. Pradžioje vyravo nuomonės, jog Direktyva turėtų palikti laisvę valstybėms narėms nusistatyti vieną ar keletą teisingos kainos nustatymų, nes specinės valstybių narių kapitalo charakteristikos ir atskiros oficialaus pasiūlymo aplinkybės reikalauja, kad būtų taikomi skirtingi kainos nustatymo kriterijai.⁵⁸ Visgi, Jaap Winter ekspertų grupės savo išvadoje pabrėžė, jog efektyviam kapitalo rinkos funkcionavimui Europos Sąjungoje būtinas tam tikras privalomajame oficialiame pasiūlyme siūlomos kainos aiškumas. Bendrovių kontrolės įgijimas nebus skatinamas, jei bus skelbiant privalomą pasiūlymą nebus įmanoma nustėti kainos. Todėl Europos Sąjungos teisėje būtina įtvirtinti stiprią kainos nustatymo prezumpciją, kurią būtų galima lanksčiai taikyti įvairiose situacijose.⁵⁹

Galiausiai buvo prieita nuomonės, jog Direktyvoje turėtų būti įtvirtinta aukščiausios kainos taisyklė, kuri užtikrintų vienodą akcininkų teisių apsaugą. Pastaroji taisyklė reikalauja, jog privalomo oficialaus pasiūlymo metu visiems akcininkams būtų pasiūlyta aukščiausia kaina, kurią teikiantis oficialų pasiūlymą asmuo per tam tikrą terminą (nuo šešių iki dvylikos mėnesių pasirinktinai) iki kontrolės įgyjimo momento.⁶⁰ Aukščiausios kainos taisyklė saugo tiek smulkiųjų akcininkų, tiek ir oficialų pasiūlymą teikiančio asmens interesus. Visų pirma, bet koks griežtos taisyklės įvedimas įveda aiškumą. Antra, smulkieji akcininkai gauna maksimalią naudą, o pasiūlymą teikiantis asmuo užsitikrina, kad paprastai privalomo oficialaus siūlymo metu jam nereikės už akcijas mokėti brangiau, nei mokėjo įgydamas kontrolę. Kartu šis asmuo gali nustatyti, už kokią didžiausią kainą jis yra linkęs įsigyti bendrovės akcijų.

Direktyvos 5 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad aukščiausia kaina, kurią už tuos pačius vertybinius popierius moka siūlytojas arba sutartinai su juo veikiantys asmenys per tam tikrą valstybių narių nustatytą ne trumpesnę nei šešių mėnesių ir ne ilgesnę nei

⁵⁷ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002, p. 45-46.

⁵⁸ *Ibid*⁵⁵, p. 48.

⁵⁹ *Cit. op.*⁵⁵, p. 48.

⁶⁰ *Cit. op.*⁵⁵, p. 49.

dvylikos mėnesių privalomojo oficialaus pasiūlymo laikotarpį, laikoma teisinga kaina. Tuo atveju, jei oficialų pasiūlymą teikiantis asmuo jau po privalomo oficialaus pasiūlymo pateikimo įsigija akcijų už aukštesnę nei pasiūlymo kaina, privalomo oficialaus pasiūlymo metu pateikta kaina pakeliama iki mokėtinos aukštesnės kainos.⁶¹

Direktyvoje taip pat nurodomi atvejai, kada galima nukrypti nuo aukščiausios kainos taisyklės ir numatyti kitus kriterijus, kuriais remdamasi priežiūros institucija nustatytų aukštesnę ar žemesnę kainą. Tokie atvejai galimi, kai aukščiausia kaina buvo nustatyta pirkėjo ir pardavėjo susitarimu, kai atitinkamų vertybinių popierių rinkos kaina yra manipuluojama, kai visos rinkos kainoms arba tam tikroms rinkos kainoms įtakos turi išimtiniai įvykiai. Be to, valstybės turi diskrecijos teisę numatyti ir kitus atvejus, kada aukščiausios kainos taisyklė netaikoma.

Taikant alternatyvias kainos taisykles, Jaap Winter vadovaujama ekspertų grupė siūlė įtvirtinti ir kitus papildomus teisingos kainos nustatymo principus⁶²:

1) Teisingumo principas, kuris leidžia nukrypti nuo aukščiausios kainos taisyklės, jei toks aukščiausios kainos taikymas būtų nepagrįstas ir lemtų neteisingą kainą.

2) Žemesnės kainos pagrįstumo principas. Tais atvejais, kai nukrypsant nuo aukščiausios kainos taisyklės taikoma žemesnė kaina, tokios kainos pagrįstumo įrodinėjimo našta tenka pasiūlymą teikiančiam asmeniui.

3) Abejonių ar neaiškių sąlygų aiškinimo smulkiųjų akcininkų interesų naudai principas. Tais atvejais, kai atsiranda kolizija, kurią kainą taikyti, taikoma smulkiąjam akcininkui palankesnė kaina.

Direktyvos dėl įmonių perėmimo pasiūlymų 5 straipsnio 5 dalyje nustatytas siūlomos kainos pobūdis. Privalomą oficialų pasiūlymą teikiantis asmuo gali siūlyti vertybinius popierius, grynuosius pinigus arba jų derinį. Imperatyvi taisyklė sako, jog tais atvejais, kai oferento siūlomas atlygis susideda iš nelikvidžių vertybinių popierių, kuriais leidžiama prekiauti reguliuojamoje rinkoje, turi būti siūloma alternatyva grynaisiais pinigais. Visais atvejais siūlytojas turi teikti atlygį grynaisiais pinigais bent kaip alternatyvią atlyginimo priemonę, kai jis arba sutartinai su juo veikiantys asmenys per nustatytą laikotarpį už grynuosius pinigus nuperka vertybinių popierių, kurie suteikia 5 procentus ar daugiau balsavimo teisių bendrovėje, kurios vertybinių popierių įsigijo.⁶³

⁶¹ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarynos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL, 2004 L142, p.12).

⁶² *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002.

⁶³ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarynos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL, 2004 L142, p.12).

Direktyvos 6 straipsnyje reglamentuoja informacijos, susijusios su privalomo oficialaus pasiūlymu, išviešinimo taisyklės. Toks išviešinimas privalo būti atliktas keliais lygmenimis: 1) viešas privalomo oficialaus pasiūlymo paskelbimas (dažniausia bendrovės steigimo dokumentuose numatytame dienraštyje); 2) vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijos informavimas; 3) bendrovės darbuotojų atstovų, o jei tokių nėra, pačių darbuotojų informavimas; 4) bendrovės akcininkų informavimas ir supažindinimas su reikiamais duomenimis. Bene kiekvienu atveju valstybės turi laisvę detalizuoti informavimo taisykles. Pavyzdžiui, valstybės gali reikalauti, kad priežiūros institucijai būtų pranešta apie pasiūlymą dar prieš pavišimą. Nors Direktyva detaliai nustato pasiūlymo dokumentų (angl. *Offer document*), kuriuos pateikiama bendrovės akcininkams, turinį, valstybės gali numatyti papildomą pareigą priežiūros institucijai patvirtinti šiuos dokumentus prieš pateikiant akcininkams ir bendrovės darbuotojams ar jų atstovams.⁶⁴

Direktyvos 7 straipsnis reglamentuoja pasiūlymo priėmimo terminą. Vastybių narių nustatytas pasiūlymo priėmimo terminas negali būti trumpesnis kaip dvi savaitės ir ilgesnis kaip dešimt savaičių nuo pasiūlymo dokumentų paskelbimo dienos.

Direktyvos 9 straipsnis nustato draudimus ir įpareigojimus bendrovės valdymo organams, kurie savo veiksmais galėtų sutrukdyti privalomam oficialiam pasiūlymui. Prieš imantis bet kokių veiksmų, kurie gali sužlugdyti pasiūlymą, išskyrus alternatyvių pasiūlymų ieškojimą, privalo gauti išankstinį šiam tikslui skirtą visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą. Tokių apribojimų nustatymu stengiamsi pariboti valdymo organų įtaką akcijų pardavimui.

Terminas 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų įgyvendinti Lietuvos Respublikoje buvo nustatytas iki 2006 m. gegužės 20 d. Šiai direktyvai įgyvendinti Vertybinių popierių komisija parengė Vertybinių popierių rinkos įstatymo ir Oficialaus įstatymo pateikimo, registravimo ir įgyvendinimo teisyklių pakeitimo projektus.

3. Reglamentavimas ir įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje

Nors makleriai teigia, jog dėl besitiesiančio augimo ir mažėjančios infliacijos pasaulio vertybinių popierių rinkos išlieka palankios investicijoms, Lietuvos vertybinių popierių rinka yra nepalanki oficialiems pasiūlymams. Didžioji dalis biržoje listinguojamų bendrovių yra dar nuo tarybinių laikų veikiančios privatizuotos įmonės. Naujų akcijų

⁶⁴ MISIUS R. *Oficialaus pasiūlymo teisinio reglamentavimo problemos*. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77, p. 47.

emisijų išleidžiama palyginus nedaug, pagrindinis kapitalo pritraukimo šaltinis yra bankų paskolos. Kaip ir kitose vakarų Europos valstybėse, didžioji dauguma bendrovių turi vieną kontroliuojantį akcininką. Tokius faktus patvirtina ir Vertybinių popierių komisijos pateiktoje 2006 m. Komisijos veiklos ataskaitoje ir vertybinių rinkos plėtros tendencijose pateikti duomenys. 2006 m. Komisija iš viso patvirtino 55 oficialių pasiūlymų supirkti emitentų vertybinius popierius cirkuliarus. Lygiai tiek pat oficialių pasiūlymų buvo pateikta ir 2005 m. Iš 55 pateiktų oficialiųjų pasiūlymų- 45 privalomi oficialūs pasiūlymai.⁶⁵

Oficialiųjų pasiūlymų institutas Lietuvos Respublikoje žinomas nuo 1996 m. Vertybinių popierių viešojo apyvartos įstatymo 10 straipsnis pirmą kartą Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtino šį institutą. Įstatymas numatė ne tik oficialaus pasiūlymo savoką, bet ir skirstė jį į privalomą bei savanorišką. Šis įstatymas taip pat numatė pareigą visus oficialius pasiūlymus įgyvendinti per Vertybinių popierių biržą. Privalomojo oficialaus pasiūlymo kaina turėjo būti ne mažesnė už akcijų, kurias oficialų pasiūlymą teikęs asmuo įsigijo per dvylika mėnesių iki peržengdamas 50 procentų ribą, kainų svertinį vidurkį.⁶⁶

Vėlesni įstatymo pakeitimai stipriai apribojo oficialaus taikymo sritį. Vertybinių popierių viešosios apyvartos įstatymo pakeitimo įstatymas⁶⁷ suteikė teisę Vertybinių popierių komisijai nustatyti išimtis, kada peržengus 50 procentų ribą privalomasis oficialus pasiūlymas neteikiamas. Vertybinių popierių komisija, gavusi tokius įgaliojimus, nustatė, kad oficialūs pasiūlymai *inter alia* netaikomi, kai asmuo įgyja daugiau kaip 50 procentų balsų privatizuojant turtą pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.⁶⁸ Tokiu būdu viešajai nuosavybei buvo nustatytas specifinis teisinis reglamentavimas, nepagrįstai iškreipiant vienodos akcininkų apsaugos principą. Ši išimtis buvo panaikinta 2001 m.

⁶⁵ 2007 m. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2006 m. Komisijos veiklos ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos. [žiūrėta 2007-04-27]. Prieiga per internetą <<http://www.lsc.lt/uploads/2006%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf>>.

⁶⁶ 1996 m. sausio 16 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių viešosios apyvartos įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr.16-412).

⁶⁷ 1998 m. kovo 19 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių apyvartos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas (Valstybės žinios, 1998, Nr. 33-873).

⁶⁸ 1998 m. balandžio 1 d. Vertybinių popierių komisijos nutarimas „Dėl atvejų, kad privalomas oficialus pasiūlymas neteikiamas“ (Valstybės žinios, 1998, Nr. 54-1512).

Tolimesnės oficialų pasiūlymą, o tame tarpe ir privalomą oficialų pasiūlymą, reglamentuojančių įstatymų pataisos įvedė naujovių, užtikrinančių vienodą akcininkų apsaugą^{69,70}:

- 1) Akcininkams garantuotos vienodos teisės gauti informaciją apie pasiūlymą ir parduoti turimas akcijas;
- 2) Įvestas konkretus oficialaus pasiūlymo įgyvendinimo laiktarpi;
- 3) Nustatytas pasiūlymo kainos padidinimas, jei po privalomo oficialaus pasiūlymo pateikimo oferentas įgyja tos pačios bendrovės akcijų už didesnę kainą nei privalomo pasiūlymo metu;
- 4) Įtvirtintos bendrovės valdymo organams pareigos, ribojančios veiksmų laisvę siekiant sužlugdyti oficialų pasiūlymą;
- 5) Pakeistos nuostatos reglamentuojančios privalomą oficialų pasiūlymą. Balsų riba, kurią peržengus atsiranda pareiga teikti privalomą oficialių pasiūlymą, sumažinta iki 40 procentų;
- 6) Įtvirtinta teisė bendrovės akcininkams kreiptis į teismą dėl kainos, pateiktos oficialaus pasiūlymo metu, pakeitimo, kai ji nepagrįstai ir nesąžiningai yra per maža;
- 7) ir kitis vėliau darbe aptartos naujovės.

Iki 2007 m. sausio 18d. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas buvo vienintelis specialus įstatymas, reglamentuojantis vertybinių popierių rinkoje susiklostančius teisinius santykius. Tačiau siekiant didesnio teisinio aiškumo ir sekant kai kurių užsienio valstybių patirtimi, buvo nuspręsta, kad finansinių priemonių rinką reglamentuos du specialūs įstatymai⁷¹:

- 1) Vertybinių popierių įstatymas- iš esmės reglamentuos pirminės vertybinių popierių apyvartos klausimus (vertybinių popierių prospektai, periodinė ir einamoji informacija apie emitentą ir jo išleistus vertybinius popierius, oficialūs pasiūlymai, privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas, kiti su pirmine vertybinių popierių apyvarta susiję klausimai bei Vertybinių popierių komisijos teisės ir įgaliojimai vykdant šiame įstatyme jai pavestas priežiūros funkcijas);

⁶⁹ 2001 m. gruodžio 17 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymas (Valstybės žinios, 2001, Nr. 112-4074).

⁷⁰ 2004 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymo 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 36, 40, 41, 48, 51, 52, 53, 57, 59, 61, 65 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Įstatymo papildymo 19(1) straipsniu ir priedu įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2514).

⁷¹ Finansų ministerijos aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Finansų priemonių rinkos įstatymo projekto. [žiūrėta 2007-03-11]. Prieiga per internetą

< <http://lsc.lt/uploads/FPRI%20aiskinamasis%20rastas.doc> >

2) Finansinių priemonių rinkų įstatymas iš esmės reglamentuos investicinių paslaugų teikimą ir antrinę finansinių priemonių (neapsiribojant vien vertybiniais popieriais) apyvartą: finansų maklerio įmonių licencijavimas ir veikla; finansų maklerio įmonėms ir kredito įstaigoms taikomi organizaciniai reikalavimai; reikalavimai finansų maklerio įmonėms ir kredito įstaigoms, kurių jos turi laikytis teikdamos klientams investicines paslaugas; reguliuojamų rinkų veikla; draudimas piktnaudžiauti finansinių priemonių rinka; finansinių priemonių apskaita; finansinių priemonių rinkos priežiūra ir Vertybinių popierių komisijos teisinis statusas).

Nuo 2007 m. sausio 18 d. santykius, susijusius su oficialiu pasiūlymu reglamentuoja Vertybinių popierių įstatymas⁷², o konkrečiai ketvirtajame skirsnyje įtvirtintos teisės normos.

Privalomo oficialaus pasiūlymo įgyvendinimo procedūrą galima išskaidyti į šiuos etapus:

1. Privalomo oficialaus pasiūlymo kainos nustatymas ir sprendimo pateikti oficialų pasiūlymą išviešinimas;
2. Vertybinių popierių komisijos sprendimo priėmimas dėl cirkuliario patvirtinimo ir privalomo oficialaus pasiūlymo vykdymas;
3. Akcijų perdavimas ir sumokėjimas už jas.

Akcentuotina, jog asmuo, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įgyjęs akcijas, kurios kartu su jo turimu akcijų paketu arba kartu su kitų sutartinai veikiančių asmenų turimu akcijų paketu suteikia daugiau kaip 40 procentų balsų bendrovės, dėl kurios teikinas oficialus pasiūlymas, turi veikimo alterantyvą- perleisti akcijas viršijančias 40 procentų ribą, ar teikti privalomą oficialų pasiūlymą.

Praktikoje buvo iškilęs pastarosios įstatymo nuostatos, jog pasiekus 40 procentų ribą privalo būti vykdytina vieną iš alternatyvių įstatyme numatytų pareigų, konstitucingumo klausimas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 17 d. nutarimu⁷³ konstatavo, kad Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo įtvirtinta asmens, savarankiškai ar kartu su kitais asmenimis įgijusio daugiau kaip 40 procentų balsų atskaitingo emitento akcininkų susirinkime, alternatyvi pareiga arba perleisti vertybinius popierius, viršijančius šią ribą, arba pateikti

⁷² 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

⁷³ Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. 25/04.

oficialų pasiūlymą supirkti likusias atskaitingo emitento vertybinius popierius, suteikiančius balsavimo teisę, ir vertybinius popierius, patvirtinančius teisę įsigyti balsavimo teisę suteikiančius vertybinius popierius, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

3.1. Privalomo oficialaus pasiūlymo kainos nustatymas ir sprendimo pateikti oficialų pasiūlymą išviešinimas

Vertybinių popierių įstatymo 29 straipsnis apibrėždamas oficialaus pasiūlymo taikymo sritį nustato, dėl kokių vertybinių popierių gali būti teikiamas privalomas oficialus pasiūlymas. Minimo straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje įtvirtinama bendroji taisyklė, jog šis institutas taikomas Lietuvos Respublikoje įsteigtų emitentų išleistiems vertybiniams popieriams. Lietuvos Respublikos teisės aktai numato, jog tik akcinių bendrovių akcijos gali būti listinguojamos vertybinių biržoje. Kitų teisinių formų juridinių asmenų vertybiniams popieriams oficialaus pasiūlymo taisyklės negali būti taikomos. Antras subjektus diferencijuojantis elementas yra bendrovės steigimo vieta. Galima išimtis iš šios taisyklės, jei Vertybinių popierių komisija yra priežiūros institucija juridinio asmens vertybinių popierių cirkuliacijos atžvilgiu.

Privalomas oficialus pasiūlymas taip pat netaikytinas kolektyvinių investavimo subjektų išleistų vertybinių popierių, valstybių narių centrinių bankų vertybinių popierių atžvilgiu.

Kalbant apie privalomo oficialaus pasiūlymo taisyklių taikymą svarbu paminėti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 12 d. nutartį⁷⁴, kurioje teismas sprendė kelių konkrečių įmonių reorganizavimo įstatymo nuostatų konstitucingumo klausimą. Ginčijamas įstatymas įtvirtino, kad acinių bendrovių „Butingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo santykiams netaikomas Vertybinių popierių rinkos įstatymo teisės normos, įpareigojančios skelbti privalomą oficialų pasiūlymą. Šioje nutarime teismas konstatavo, „kad ginčijamo įstatymo 3 straipsnio 8 dalies ir 4 straipsnio 2 dalies normose nustatytu išimtiniu teisiniu reguliavimu buvo pažeistas Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintas nuosavybės neliečiamumo principas ir jo įgyvendinimo konstitucinės garantijos, nustatančios, kad nuosavybės teises saugo įstatymai, ir kad nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama. AB „Mažeikių nafta“ smulkiųjų akcininkų (tame tarpe ir ieškovų) nuosavybės neliečiamumą iki ginčijamo Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies nuostatų pakeitimo įstatymų leidėjas saugojo Vertybinių popierių rinkos įstatymo 19

⁷⁴ Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas Nr. 29-938/2001

straipsnio nuostatomis. Įstatymo 4 straipsnio 2 dalis atėmė likusiems smulkiems akcininkams teisę parduoti jų akcijas stambiesiems drauge veikiančioms akcininkams. O tai pažeidė teisingo atlyginimo už nuosavybės paėmimą visuomenės reikmėms principą, kurio įgyvendinimą įstatymų leidėjas reguliavo Vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 2 dalies reikalavimais. Įstatymų leidėjas 2001 metais leido išimties tvarka du kartus sumažinti bendrovės akcinį kapitalą, dėl ko smulkiųjų akcininkų, dalyvavusių nuo 1995 metų AB "Mažeikių nafta" akcinio kapitalo formavime, akcijų vertė sumažėjo du kartus, o dėl Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies pakeitimo, įsigaliojusio nuo 2002 06 07, smulkiųjų akcininkų nuosavybė -bendrovės akcijos - tapo visiškai bevertė. Tokių akcijų savininkai turėdami nuosavybėje akcijas, nebegali jų valdyti įgyvendinant akcijų turtines ir neturtines teises bei nebegali jų parduoti privalomo pasiūlymo supirkti būdu, kurio teisėtai ir pagrįstai tikisi kiekvienas asmuo, investuodamas į viešosios apyvartos akcijų įsigijimą.⁷⁵

Subjektus, turinčių pareigą pateikti privalomą oficialų pasiūlymą, identifikuojantis požymis- vienas, ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis privalo turėti akcijų paketą, suteikiantį daugiau kaip 40 procentų balsų bendrovės, dėl kurios akcijų teiktinas oficialus siūlymas. Vadovaujantis Vertybinių popierių 2 straipsnio 43 dalyje pateikta sutartinai veikiančių asmenų savoka, tai fiziniai ar juridiniai asmenys, kurie bendradarbiauja su oficialaus siūlymo teikėju ar bendrove, dėl kurios akcijų tiekiamas oficialus siūlymas, remdamiesi aiškiai sudarytu ar numanomu žodiniu arba rašytiniu sutarimu, kuriuo siekiama įgyti kontrolę, suteikiamą 40 ar daugiau procentų balsų bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, visuomtiniame akcininkų susirinkime, arba sužlugdyti sėkmingą oficialaus pasiūlymo rezultata. 40 procentų riba yra labai žema, kadangi faktiškai toks akcijų skaičius pirkėjui suteikia geriausiu atveju tik negatyvią kontrolę. Aktyvią kontrolę Lietuvos bendrovėse suteikia ne mažiau kaip 50 proc. balsų, o realią kontrolę – ne mažiau kaip 2/3 balsų. Išvestinis iš oficialaus pasiūlymo principų subjekto, galinčio teikti privalomą oficialų pasiūlymą, požymis-finansiškai pajėgūs visiškai atsiskaityti pinigais už įsigijamus vertybinius popierius.

Priešingai nei anksčiau galiojusiam įstatyme, naujai yra nustatyta pareiga per 7 kalendorines dienas po daugiau 40 procentų balsų įgijimo paskelbti bendrovės dėl kurios akcijų teikiamas oficialus pasiūlymas įstatuose nurodytame dienraštyje apie nurodytos balsų ribos peržengimą ir apie savo ketinimą teikti privalomą oficialų pasiūlymą arba ketinimą perleisti numatytą balsų ribą viršijančius vertybinius popierius.

⁷⁵ Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas Nr. 29-938/2001

Autoriaus nuomone, svarstyti yra 7 dienų termino, pasirinkti ir pradėti vykdyti vieną iš įstatymo nustatytų pareigų, gyvybingumo ir efektyvumo klausimas. Asmeniu ar sutartinais veikiančioms asmenims neįvykdžius įstatyme nustatytos pareigos neatsiranda jokios neigiamos pasekmės. Teigti, jog neigiamomis pasekmėmis laikytina visų balsų netekimas bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime būtų neteisinga ir nepagrįsta, nes toks apribojimas taikomas nuo 40 procentų ribos peržengimo momento ir veikia kaip apsaugos priemonė, sauganti smulkiųjų akcininkų interesus nuo galimybės piknaudžiauti įgytų balsų skaičiumi. Net ir dar prielaidą, jog tai yra dėl termino pažeidimo atsiradusios neigiamos pasėkmės, siekis užtikrinti proceso koncentruotumą termino sutrumpinimu nuo 30 dienų iki 7 dienų yra visiškai neveiksmingai įgyvendintas, nes neigiamos pasekmės liko tos pačios.

Ši problema iškilo civilinėje byloje Nr. 2A-353-30/2006⁷⁶, kai per Vertybinių popierių rinkos įstatymo nustatytą 30 dienų terminą atsakovai nesiėmė vykdyti nei vienos įstatyme nustatytos pareigos. Ieškovas, bendrovės akcininkas, siekdamas apginti viešą interesą (nes tai imperatyvios teisės normos pažeidimas) kreipėsi į teismą su reikalavimu įpareigoti pateikti privalomąjį oficialų pasiūlymą supirkti likusias emitento akcijas. Nors Panevėžio apygardos teismas ir patenkino apelianto reikalavimą įpareigoti atsakovus pateikti privalomą oficialų pasiūlymą, pagrįstai manytina, jog teismo nutartis yra nepagrįsta ir neteisėta. Pažymėtina, jog įstatymas nenumato nuostatos, kad pasibaigus terminui vienos iš alternatyvių pareigų vykdymas įgyja pirmenybę kitos atžvilgiu. Todėl prašymo teismui taikyti vieną iš alternatyvių pareigų pagrindimas tampa labai sunkus ar net neįmanomas.

Minimas ginčas yra nagrinėjamas kasaciniame teisme, todėl visuomenės didelį susidomėjimą kelia, koks bus Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas.

Teikti privalomą oficialų pasiūlymą nusprendęs pirkėjas, pateikdamas oficialų pasiūlymą, privalo nedelsdamas (ne vėliau kaip per 7 dienas) nuo sprendimo priėmimo dienos apie tai paskelbti bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas pasiūlymas, įstatuose nurodytame dienraštyje ir per 20 dienų nuo viešo paskelbimo pateikti Vertybinių popierių komisijai cirkuliara. Akcentuotina, jog pasiūlymo turinys detaliau reglamentuojamas Vertybinių popierių komisijos išleistas įstatymais teisės aktais⁷⁷. Vertybinių popierių

⁷⁶ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 11 d. sprendimas civilinėje byloje *M. V. v. K. B., N. E. B., V. Š., AB „Panevėžio keliai“*, Nr. 2A-353-30/2006.

⁷⁷ 2007 m. kovo 8 d. LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas Nr. 1K-9 „Dėl LR Vertybinių popierių komisijos 2004 m. birželio 10 d. nutarimo Nr. 8 „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos 1998 m. lapkričio 13 d. nutarimo Nr. 33 „Dėl pranešimų tvarkos apie emitento vadovų, savo vardu sudariusių sandorius dėl emitento, kurio vadovais jie yra, vertybinių popierių“ pakeitimo“ (Valstybės žinios, 2007, Nr. 32-1185).

komisija yra nustačiusi cirkuliaro rengimo, pateikimo, tvirtinimo, paskelbimo ir oficialaus pasiūlymo įgyvendinimo, įgyvendinimo sustabdymo tvarką, taip pat būtiną atskleisti informaciją ir atvejus, kada galima keisti oficialaus pasiūlymo sąlygas ir kada jis netenka galios.

Vienos reikšmingiausių 2007 m. sausio 18 d. Vertybinių popierių įstatymo taisyklių, reglamentuojančių, kada privalomas oficialus pasiūlymas neteiktinas. Asmuo kuriam turėtų atsirasti pareiga teikti privalomą oficialų pasiūlymą, šios pareigos neturi, jeigi⁷⁸:

- 1) jis veikia sutartinai su asmeniu, kuriam tokia pareiga atsiranda vienam;
- 2) balsų riba peržengiama dėl to, kad visi emitento vertybiniai popieriai ar jų dalis keičiama į kuriamosios naujos bendrovės (bendrovių) vertybinius popierius proporcingai skaidymo būdu reorganizavimo emitento ar atskiriamo emitento įstatiniam kapitalui, o asmuo prieš tai jau buvo įgyvendinęs oficialų pasiūlymą arba neprivalėjo teikti oficialaus pasiūlymo, nors ir buvo peržengęs balsų ribą, dėl kurios turėjo atsirasti pareiga jį teikti;
- 3) balsų riba peržengiama, kai bendrovės, kuri reorganizuojama skaidymo būdu arba nuo kurios yra atskiriama nauja bendrovė, jau buvo įgyvendinusi oficialų pasiūlymą arba neprivalėjo teikti oficialaus pasiūlymo, nors ir buvo peržengęs balsų ribą, dėl kurios turėjo atsirasti pareiga jį teikti, o jos turėtų vertybinių popieriai pereina po skaidymo atsirandančioms bendrovėms;
- 4) balsų riba peržengiama pagal Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymą vykdant emitento restruktūrizavimo planą;
- 5) balsų riba peržengiama įgyjant vertybinius popierius iš kontroliuojamo arba kontroliuojančio asmens; ši išimtis taikoma tik tol, kol tarp pirkėjų ir pardavėjų išlieka minimas ryšys;
- 6) balsų riba peržengiama įsigyjant vertybinius popierius, kai privalomas oficialus pasiūlymas įgyvendinamas kartu su kitais asmenimis ir riba peržengiama automatiškai;
- 7) veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis pateikęs savanorišką oficialų pasiūlymą įsigyti visus bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus pasiūlymas, vertybinių popierių, įgyja daugiau kaip 40 procentų balsų šios bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime.

⁷⁸ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

Vertybinių popierių įstatymo 34 straipsnis nustato teisingos kainos nustatymo taisyklės. Privalomo pasiūlymo kaina turi būti ne mažesnė už didžiausią vertybinių popierių, kuriuos oficialaus pasiūlymo teikėjas įsigijo per 12 mėnesių iki 40 procentų balsų ribos peržengimo dienos, kainą ir ne mažesnė už vidutinę svartinę rinkos kainą per 6 mėnesius iki 40 procentų balsų ribos peržengimo dienos, kai vertybiniais popieriais yra prekiaujama reguliuojamoje rinkoje.

Tuo atveju, kai asmuo įsigyja vertybinių popierių, dėl kurių jis pateikė privalomą oficialų pasiūlymą, dar nesibaigus pateiktam oficialiam pasiūlymui didesne nei privalomo oficialaus pasiūlymo kaina, tai privalomo oficialaus pasiūlymo kaina turi būti atitinkamai padidinta.

Ta pati kainos koregavimo taisyklė taikoma ir privalomą oficialų pasiūlymą pateikusiam asmeniui per 1 metus po oficialaus pasiūlymo galiojimo pabaigos įsigyjus tų pačių akcijų, dėl kurių jis buvo pateikęs pasiūlymą, didesne nei privalomo oficialaus pasiūlymo kaina, jis privalo sumokėti kainos skirtumą tiems asmenims, kurie į oficialų pasiūlymą atsiliepė.

Atkreiptinas dėmesys į bendrovės akcininko turimą teisę kreiptis į teismą dėl nustatytos privalomo oficialaus pasiūlymo kainos atitikties teisingumo reikalavimams. Tokiu atveju teismas nustatyta tvarka turi skirti nepriklausomą ekspertą kainai nustatyti ir jai tvirtinti. Šia nuostata kol kas nebuvo pasinaudota, bet ji yra labai nepalanki akcijų pirkėjui, nes nenustatytas sutrumpintas ieškinio senaties terminas, per kurį kiti akcininkai gali kreiptis į teismą – todėl pirkėjas 10 metų negalės būti tikras, kad iš jo nebus pareikalauta papildomai primokėti visiems į pasiūlymą atsiliepusiems akcininkams⁷⁹.

Darbo rašymo metu teisme yra nagrinėjama SEB Vilniaus banko ir vieno smulkaus akcininko ginčas, kuris pasinaudojęs įstatymo suteikta teise užginčyjo oficialiame pasiūlyme nustatytą kainą. Autorius mano, jog teismų teisingos kainos nustatymo išaiškinimai turės praktinės reikšmės ateityje.

Kitais atvejais privalomo pasiūlymo būdu superkamų vertybinių popierių kaina nustatoma pasitelkus turto vertintojus. Turto vertintoją privalomo pasiūlymo teikėjo siūlymu tvirtina Vertybinių popierių komisija, kuri turi teisę nepatvirtinti turto vertintojo, jeigu jis yra susijęs su oficialaus pasiūlymo teikėju ar kitais asmenimis, turinčiais turtinį interesą dėl bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus pasiūlymas, vertybinių popierių. Priverstinio akcijų pardavimo atveju ekspertų skyrimo ir jų darbo reglamentavimo taisyklės, kurias nustato LR CK taikomas *mutatis mutandis*.

⁷⁹ MISIUS R. *Oficialaus pasiūlymo teisinio reglamentavimo problemos*. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77, p. 55.

3.2. Vertybinių popierių komisijos sprendimo priėmimas dėl cirkuliario patvirtinimo ir privalomo oficialaus pasiūlymo vykdymas

Kaip ir buvo minėta, Vertybinių popierių komisijos yra nustačiusi cirkuliario rengimo, pateikimo, tvirtinimo, paskelbimo ir oficialaus pasiūlymo įgyvendinimo, įgyvendinimo sustabdymo tvarką, taip pat būtiną atskleisti informaciją ir atvejus, kada galima keisti oficialaus pasiūlymo sąlygas ir kada jis netenka galios.⁸⁰ Vengiant perrašinėjamų ir stengiantis kiek įmanomai koncentruotai aptarti priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdus ir įgyvendimą, nutarimo nuostatos nebus atkartojamos.

Akcinės bendrovės akcijų pardavimo ir įgijimo specifika ta, jog visos procedūros, tame tarpe ir viešą siūlymą, gali būti atliekamas tik per tarpininkus. Sistemiškai vertinant 2007 m. sausio 18 d. Finansinių priemonių rinkų įstatymo⁸¹ 3 straipsnyje pateiktas aiškinamasis sąvokas, tarpininkai – tai finansų maklerio įmonės bei komerciniai bankai, turintys teisę teikti investicines paslaugas. Šis reikalavimas netaikomas vykdant valstybei ar savivaldybėms priklausančių akcijų privatizavimą.

Jeigu akcinės bendrovės akcijos yra įtrauktos į Vilniaus vertybinių popierių biržos Oficialųjį ar Einamąjį prekybos sąrašą, jų pirkimo ir pardavimo sandoriai turi būti sudaromi tik biržoje. Biržoje sandorius galima sudaryti tiek centrinėje rinkoje, tiek tiesiogiai perleidžiant akcijas tam tikram asmeniui.

Vertybinių popierių įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta oficialaus pasiūlymo vykdymo terminai ir atskaitos taškas, nuo kurios pradedamas skaičiuoti. Oficialus pasiūlymas pradedamas įgyvendinti ketvirtą darbo dieną po Vertybinių popierių komisijos sprendimo patvirtinti cirkuliara dieną, o pats įgyvendinimas negali trukti trumpiau nei 14 dienų ir ne ilgiau kaip 70 dienų. Vertybinių popierių komisija, nustačius tam tikrus pažeidimus ar trūkumus, turi teisę stabdyti privalomo oficialaus pasiūlymo įgyvendinimo procedūrą ir nustatyti terminą trūkumams pašalinti.

Viso privalomo oficialaus pasiūlymo galiojimo laikotarpiu privalo būti užtikrinta vienodas visų akcininkų ir darbuotojų informavimas apie pateiktą pasiūlymą. Tik gerai informuotas bendrovės dalyvis gali priimti tinkamą sprendimą dėl akcijų pardavimo.

⁸⁰ 2007 m. kovo 8 d. LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas Nr. 1K-9 „Dėl LR Vertybinių popierių komisijos 2004 m. birželio 10 d. nutarimo Nr. 8 „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos 1998 m. lapkričio 13 d. nutarimo Nr. 33 „Dėl pranešimų tvarkos apie emitento vadovų, savo vardu sudariusių sandorius dėl emitento, kurio vadovais jie yra, vertybinių popierių“ pakeitimo“ (Valstybės žinios, Nr. 32-1185).

⁸¹ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Finansinių priemonių rinkos įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

Viešai paskelbus apie ketinimą teikti oficialų pasiūlymą, bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas privalomas oficialus pasiūlymas, ir oficialaus pasiūlymo tiekėjo valdymo organai, jei oferentas yra juridinis asmuo, privalo nedelsiant pranešti savo darbuoju atstovams, o jei jų nėra- darbuotojams, apie oficialaus siūlymo pateikimą. Valdymo organai privalo iškalautyti darbuotoju nuomonę oficialaus pasiūlymo įgyvendimo poveikio klausimu.

Oficialaus siūlymo tiekėjas turi bedrovei, dėl kurios teikiamas privalomas oficialus pasiūlymas, pateikti cirkuliarą, kurį įmonės valdymo per 10 dienu privalo paviešinti. Tinkamos pareigos paviešinti įvykdymu laikytinis per cirkuliare nurodytą visuomenės informavimo priemonę ir savo internetiniame tinkalapyje paskelbti motyvuotą savo nuomonę apie oficialų pasiūlymą. Kaip Vertybinių popierių įstatymo 35 straipsnio 2 dalis nurodo, tokio pobūdžio informacija turi paliesti galimą oficialaus pasiūlymo įgyvendinimo įtaką bendrovės interesams, įsidarbinimo galimybėms, darbuotoju skaičiui, oficialas pasiūlymo teikėjo strateginius planus ir kitokio pobūdžio informacija.⁸²

Lietuvos Respublikoje įtvirtintas Europos oficialiųjų pasiūlymų reglamentavimo sistemai būdingas principas⁸³, kad tik akcininkai turi nuspešti oficialaus pasiūlymo rezultatus. Vertybinių popierių įstatymo 35 straipsnis valdymo organams uždraudžia atlikti veiksmus, kurie pablogintų bendrovės financinę būklę ar kitaip kliudytų įgyvendinti oficialų pasiūlymą. Šis draudimas netaikomas, jeitokiems veiksmams pritaria po pranešimo apie oficialaus pasiūlymo paskelbimą sušauktas visuotinis akcininkų susirinkimas.

Bedrovės, dėl kurios vertybinių popierių yra teikiamas privalomas oficialus pasiūlymas, valdymo ar priežiūros organai, prieš imdamiesi veiksmų, galinčių sužlugdyti privalomą oficialų pasiūlymą, privalo gauti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą, išskyrus atvejus, jei ieškomas alternatyvus oficialaus pasiūlymo tiekėjas.

Aptartini ir Vertybinių popierių įstatymo 36 straipsnyje apribojimai, susiję su oficialaus pasiūlymo įgyvendinimu. Šių taisyklių pagrindinis tikslas, užtikrinti vienodą smulkiųjų įmonės akcininkų apsaugą, garantuoti jų teises bei teisėtus interesus ir užkirsti kelią galimiems oferento piknaudžiavimams.

Oficialaus pasiūlymo metu negali egzistuoti⁸⁴:

⁸² 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

⁸³ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002, p. 38.

⁸⁴ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

1) vertybinių popierių perleidimo ribojimai, kurie galėtų būti nuostatyti bendrovės, dėl kurios vertybinių popierių teikiamas privalomas oficialus pasiūlymas, steigimo dokumentuose ar kitose sutartyse;

2) balsavimų teisės apribojimai visuotiniame akcininkų susirinkime, kuriame sprendžiami klausimai, susiję su privalomu oficialiuoju pasiūlymu.

Apribojant daugumą galimų draudimų, ribojančių bendrovės akcininkų laisvę įgyvendinti savo teises, užtikrinamas skolininkų sprendimo nepkrilausomumas, o kartu ir objektyvumas.

Atsižvelgiant į tą aplinkybę, jog bendrovės kontrolę įgijęs asmuo gali stengtis pakeisti valdymo organus ar įtakoti jų veiksmus, pirmame visuotiniame akcininkų susirinkime jam suteikiama tik viena balso teisė.

3.3. Akcijų perdavimas ir sumokėjimas už jas

Su akceptavusiu oficialų pasiūlymą akcininku oferentas sudaro atskirą pirkimo – pardavimo sutartį. Svarbu pažymėti, jog akcinių bendrovių akcijos turi būti nematerialios. Tais atvejais, kai akcijos parduodamos per biržą, privalo būti taikomos atitinkamos biržos taisyklės. Akcijų pirkimas ir pardavimas specifinis tuo, kad perduodant akcijas dalyvauja ne tik pirkėjas ir pardavėjas, bet ir akcijų apskaitą tvarkantis asmuo, o konkrečiau- vertybinių popierių tarpininkai.⁸⁵

Nematerialios akcijos yra pažymimos įrašais vertybinių popierių sąskaitose. Nematerialių akcijų pardavimas pažymimas debeto įrašu jų pardavėjo vertybinių popierių sąskaitoje ir kredito įrašu jų pirkėjo sąskaitoje.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. birželio 23 d. nutartyje⁸⁶, pažymėjo, kad sąskaitų tvarkytojo įrašai vertybinių popierių sąskaitose prilyginami Civiliniame kodekse nustatyta sandorių registracijai. Taigi nematerialių akcijų pirkimo ir pardavimo sandorio neatskleidimas sąskaitų tvarkytojui sukelia analogiškus padarinius kaip ir sandorio registravimo reikalavimų nesilaikymas. Šiuo atveju šalys, neinformavusios apie sandorį sąskaitų tvarkytojo, negali panaudoti sandorio ar pagal jį įgytų teisių trečiųjų asmenų, taigi ir pačios bendrovės atžvilgiu.

Asmuo, įsigijęs visas bendrovės akcijas, arba šios bendrovės visų akcijų savininkas, perleidęs dalį bendrovės akcijų kitam asmeniui, apie akcijų įsigijimą ar perleidimą ne vėliau kaip per 5 dienas nuo sandorio sudarymo turi pranešti bendrovei.

⁸⁵ 2000 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas (Žinios, 2000, Nr. 64-1914).

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 23 d., nutartis civilinėje byloje Č.K. v. J.A., Nr. 3K-3-386/2004.

Pranešime turi būti nurodytas įsigytų ar perleistų akcijų skaičius, akcijos nominali vertė ir duomenys apie akcijas perleidusį ir jas įsigijusį asmenį. Bendrovės vadovas taip pat privalo pranešti apie tokį įvykį juridinių asmenų registro tvarkytojui ne vėliau kaip per 5 dienas nuo akcininko pranešimo gavimo dienos.

Pinigai už gautas akcijas privalo būti pervesti akcijų gavimo momentu. Dažniausias praktikoje pasitaikantis atsiskaitymo už akcijas būdas- pavedimai į akcijas parduodančio asmens sąskaitą banke.

4. Apibendrinimai

1. Privalomas Oficialus pasiūlymas yra atskiras priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdas.

2. Pagrindinis jo tikslas- bendrovės akcininkų interesų apsauga.

3. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų reglamentuoja tik kontrolės perėmimo pasiūlymus. Ši direktyva taikoma tik vertybinių popierių biržose listinguojamiems vertybiniams popieriams.

4. Nors Lietuvos Respublikos naujuoju 2007 m. sausio 18 d. įstatymu siekta tinkamai įgyvendinti Direktyvoje nuostatus ir gairėse keliamus tikslus, neišvengta keliato įstatymo spragų.

5. Įstatyme nėra numatyta, kaip turėtų būti sprendžiama situacija, kai pažeidžiama įstatymo numatyta pareiga per 7 dienas nuo akcijų paketo, suteikiančio daugiau kaip 40 procentų balsų bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime, įgijimo dienos perleisti akcijas, viršijančias šią ribą, arba teikti privalomą oficialų pasiūlymą supirkti likusias akcijas.

6. Privalomą oficialų pasiūlymą gali teikti asmuo ar sutartinai veikianti asmenų grupė, įgijusi juridinio asmens, įsteigto Lietuvos Respublikoje arba kurio vertybinių popierių atžvilgiu Vertybinių popierių komisija yra priežiūros institucija, akcijų paketą, suteikianti daugiau kaip 40 procentų balsų bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime.

7. Privalomo oficialaus pasiūlymo teisinga kainai nustatyti įtvirtintos aukščiausios ir žemesios kainos taisyklės.

8. Privalomo oficialaus siūlymo galiojimo terminu privalo būti užtikrintas vienodas visų akcininkų informuotumas, taip garantuojant tinkamą, išsamų ir visapusišką akcininko apsisprendimą.

9. Vertybinių popierių įstatyme kaip ir daugelio vakarų Europos valstybių teisės aktuose įtvirtintas principas, kad tik akcininkai turi nuspėti oficialaus pasiūlymo rezultatus.

10. Akcijas įgijęs subjektas privalo pranešti bendrovei apie jos akcijų įgijimo faktą ir su tuo susijusius duomenis.

IV. Privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas

1. Samprata

Privalomo akcininkų akcijų pardavimo ir pirkimo teisė (angl. *squeeze-out right*) suprantama kaip įmonės dalyvio, turinčio tam tikrą daugumą tos įmonės akcijų ir (ar) su juo susijusių asmenų (kai minėtas įmonės dalyvis yra įmonė) teisė priversti smulkiuosius akcininkus parduoti savo akcijas jam⁸⁷. Siekiant atskirti panašiai skambančius insitutus, autorius šį insitutą vadinais privalomu smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutu. Terminas „privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas“, nors yra nepatogus, tačiau kur kas geriau atspindi šio instituto specifiką, nei terminas „privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas“, vartojamas Vertybinių popierių įstatymo⁸⁸ 37 straipsnyje. Norint suvokti šio teisinio instituto specifiką, būtina išskirti pagrindinius privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo požymius:

1. Vienas įmonės akcininkas valdo esminę dalį bendrovės akcijų ir (ar) turi tam (taip pat esminę) tikrą dalį balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe. *Jaap Winter* ekspertų grupės pranešime yra pabrėžta, jog jei valstybės nacionaliniuose įstatymuose įtvirtina privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutą, pagrindinė sąlyga pasinaudoti šia teise- esminę įmonės akcininko valdomas akcijų procentas (angl. *Threshold*) arba kitaip vadinamas ribiniu procentu, kuris paprastai būna- 90-95 procentai⁸⁹.

2. Įmonės akcininko, valdančio esminę dalį bendrovės akcijų ir (ar) turinčio tam tikrą dalį balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe, reikalavimu privalomai parduodamos smulkiųjų akcininkų akcijos. Tai turi būti suvokiama kaip priešpriešinė smulkiųjų akcininkų teisei priversti įmonės akcininką, valdantį esminę dalį bendrovės akcijų ir (ar) turinčio esminę dalį balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe, nupirkti iš

⁸⁷ BURKAZ M., PANUNZI F. *Mandatory Bids, Squeeze-out, Sell-out and the Dynamics of the Tender Offer Process*. Law Working Paper, 2003, Nr. 10, p. 54.

⁸⁸ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626)

⁸⁹ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002, p. 54-59.

jų akcijas- Privalomojo smulkiųjų akcininkų akcijų pirkimo teisė (angl. *sell-out right*). Pabrėžtina, jog pastarosios teisės neturi būti suplakamos į privalomo oficialaus pasiūlymo institutą (angl. *mandatory bid*), kuris turėtų būti suprantamas kaip įstatymuose nustatyta pareiga viešai pateikti pasiūlymą nupirkti smulkiųjų akcininkų akcijas, o ne smulkiųjų akcininkų ar akcininko, valdančio esminę dalį bendrovės akcijų ir (ar) turinčio esminę dalį balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe, teisė [3, p. 54].

3. Privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas gali būti įgyvendinamas visiškai nepriklausomai nuo smulkiųjų akcininko kaltės, t.y. nepriklausomai, ar smulkaus akcininko veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, ar neprieštarauja. Skirtingai nuo šios teisės, priverstinis akcijų pardavimas, reglamentuojamas LR CK 2 knygos IX skyriuje, gali būti vykdomas išimtinai tik nustačius juridinio asmens dalyvio veiksmus, prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams. Tokiu atveju juridinio asmens dalyvio kaltė preziumuojama, o kaltė pasireiškia neatitikimu rūpestingo ir apdairaus juridinio asmens dalyvio, veikiančio juridinio asmens ir kartu savo interesams, standarto.

4. Privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo teisė finansuojama ne įmonės, o įmonės akcininko, valdančio esminę dalį bendrovės akcijų ir (ar) turinčio esminę dalį balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe, lėšomis. Remiantis šiuo požymiu privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas gali būti atskirtas nuo įstatinio kapitalo mažinimo privalomai išimant iš apyvartos akcijas, kuris sureglamentuotas Antrosios bendrovių teisės direktyvos 36-37 straipsniuose⁹⁰.

5. Privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo atveju akcijos pereina akcininko, valdančio esminę dalį bendrovės akcijų ir (ar) turinčio esminę dalį balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe, nuosavybėn. Šiuo požymiu privalomas akcijų pardavimas gali būti atskiriamas nuo bendrovių reorganizavimo jungimosi būdu, kai, stambieji akcininkai (turintys arba atstovaujantys akcijų daugumą), gali priimti sprendimą, jog įmonės akcijos, tame tarpe ir smulkiųjų akcininkų akcijas, bus keičiamos į įsigyjančiosios bendrovės akcijas.

Privalomojo akcijų pardavimo teisė, tame tarpe ir privalomo smulkiųjų akcininkų supirkimo teisė, pagrįsta tuo argumentu, aplinkybe, jog pateikus oficialų pasiūlymą

⁹⁰ 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo (OL 1977 L26, p. 8).

supirkti akcijas (angl. *Official suggestion* arba *voluntary bid*) smulkiųjų akcininkų egzistavimas gali sukelti gan rimtų problemų stambiajam (esminiam) akcininkui:

Visų pirma, išlieka galimybė smulkiesiems akcininkams piktnaudžiaus teise-pasinaudojant savo padėtimi ir subjektinėmis teisėmis, reikšti nepagrįstus ieškinius, skundus teisme ginčijant bendrovės organų sprendimus ir veiksmus, bandant destabilizuoti bendrovės padėtį ar siekiant vilkinti ar sutrukdyti svarbių įmonės sandorių sudarymą.

Ir antra, neefektyvus bendrovės valdymas. Tuo atveju, kai įmonė turi kelis šimtus ir daugiau akcininkų, kurių tarpe vienas turi esminį akcijų paketą, kurios jam suteikia lemiamą įtaką aukščiausiame įmonės valdymo organe (virš 95% visų balsų), o likusių akcininkų bendras balsų skaičius yra toks mažas, jog jų balsai aukščiausiame įmonės valdymo organe neturi jokios įtakos įmonės valdyme- bendrovės valdymas pasidaro nelankstus ir komplikotas dėl įstatymuose numatytų visų procedūrų, kurių privaloma laikytis. Pastaruoju atveju išimtinai visus klausimus sprendžia „dominuojantis“ akcininkas- jo balsų skaičiaus pakanka priimti be kurį sprendimą, o kitų akcininkų balsai neturi jokios realios įtakos. Tokiu atveju vien pats smulkiųjų akcininkų buvimas sukelia bendrovei papildomų, nepageidaujamų išlaidų, kurios susijusios su visuotinio akcininko susirinkimo rengimu, organizavimu ir vedimu (įstatymas numato pareigą informuoti kiekvieną akcininką apie visuotinį akcininkų susirinkimą įstatyme ar įstatuose numatytu būdu ir tvarka), kitaip apsunkina operatyvų ir racionalų verslo vykdymą. Kaip ekonomistai teigia- tokių išlaidų būtinumas ir jų apimtis aiškiai neatitinka smulkiųjų akcininkų įtakos bendrovės valdymui, todėl negali būti ekonomiškai bei teisiškai pagrįstas. Būtent šiuo atveju privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas ir ateina į pagalbą siekiant tinkamesnio bendrovės valdymo, užtikrinant geresnę jų investicijų apsaugą bei apsaugant didžiųjų akcininkų teises ir teisėtus interesus⁹¹.

Daugelio ekonomistų nuomone privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutas yra reikšmingas ateinant ir išeinant iš vienos ar kitos rinkos, tai ypač liečia tarptautines investicijas. Tinkamas neįtvirtinimas šio instituto gali sąlygoti savotišką Delavero efektą, t. y. investuotojams kur kas bus patrauklesnės valstybės, kuriose ši teisė yra įtvirtinta⁹². Privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo šalininkų nuomone, smulkiųjų akcininkų teisės gali ir turi būti ribojamos dėl viešojo intereso- sumažinant akcininkų, valdančių bendrovės akcijų daugumą, kaštus ir riziką.

⁹¹ BURKAZ M., PANUNZI F. *Mandatory Bids, Squeeze-out, Sell-out and the Dynamics of the Tender Offer Process*. Law Working Paper, 2003, Nr. 10.

⁹² *Ibid.*⁹¹

Priešingai, šio instituto oponentai teigia, jog globalinėms akcijų rinkoms yra būdingos nuosavybės koncentravimosi tendencijos- didelė dalis Europos įmonių, kurios yra netgi listinguojamos- valdomos vieno savininko. Didėjant bendrovių grupių įtakai- kaip investicijų ir kapitalo pritraukimo šaltinis vis dažniau tampa paskolos iš bankų, o ne akcijų emisijos⁹³. Dėl šių priežasčių, šis institutas daro neigiamą įtaką akcijų rinkos plėtrai.

2. Reglamentavimas Europos Sąjungos mastu

Europos Sąjungos mastu privalomas akcijų pardavimas (tame tarpe ir privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas) ilgą laiką apskritai nebuvo reglamentuotas. Tiesa, turint omenyje ir oficialiai nepaskelbtus projektus, tai 1974 m. Devintosios bendrovių teisės direktyvos projekto (angl. *European Communities Draft Ninth Company Law Directive on the Conduct of Groups Containing a Public Limited Company as a Subsidiary*) 33 straipsnyje buvo pateiktas pasiūlymas leisti, tiesiogiai ar netiesiogiai įsigijusios 90% ir daugiau kitos ribotos atsakomybės įmonės įstatinio kapitalo, įmonei (angl. *undertaking*) prievarta įsigyti smulkiųjų akcininkų akcijas. 1984 metais buvo nustota tobulinti šį direktyvos projektą⁹⁴.

Tryliktosios bendrovių teisės direktyvos projektas buvo pateikta 1989m. sausio mėnesį, tačiau dar ilgai jame nebuvo užsimenama apie privalomą smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimą. 2001 m. rugsėjo mėnesį Europos Komisija sudarė Jaap Winter vadovaujamą bendrovių teisės ekspertų grupę, kuriai buvo pavesta atlikti nepriklausomą tyrimą Europos Sąjungos narių teisinių nuostatų, reglamentuojančių perėmimus, tyrimą ir pasiūlyti ES bendrovių teisės modernizavimo projektus. Savo 2002m. tyrimo išvadoje buvo pasiūlyta Tryliktojoje bendrovių teisės direktyvoje reglamentuoti privalomą akcijų pardavimą (tame tarpe ir smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimą), tačiau tik bendrovių perėmimo ribose⁹⁵.

Tyrimų išvadoje taip pat nurodoma, jog privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo teisinis reglamentavimas turėtų būti suvienodintas visos Europos Sąjungos mastu.

Visai tai susiveda, jog įmonėms turi būti garantuota vienodos galimybės visose ES valstybėse konsoliduoti kontrolę ir remti industrinį restruktūrizavimą bei lygias vertybinių

⁹³ EDWARDS V. *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 129.

⁹⁴ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002, p 66.

⁹⁵ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002, p 59.

popierių savininkų apsaugos priemonės.⁹⁶ Privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas šiuo atveju gali būti laikomas kaip priešpriešinis institutas stambiesiems akcininkams privalomo oficialaus pasiūlymo instituto atžvilgiu, kuris taip pat yra įtrauktas į Trylikąją bendrovių direktyvą⁹⁷. Pranešime taip pat teigiama, jog privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas valstybėse, kuriose teisiškai sunku pateikti oficialų pasiūlymą, yra sprendimo būdas apginti ir smulkiųjų akcininkų teises. Tyrimų grupės ekspertai yra nurodę, jog panašios į Tryliktoje bendrovių teisės direktyvoje įtvirtintas privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklės turėtų būti priimtos ir visose Europos Sąjungoje valstybėse, kartu paliekant tam tikrą laisvę, atsižvelgiant į valstybėje esančių įmonių reglamentavimo skirtumus ir finansų rinkos ypatumus.

Komisija, remdamasi Jaap Winter ekspertų grupės pristatyta išvada, 2002 m. spalio mėn. pateikė naują Tryliktosios direktyvos projektą, kuriame atsirado pasiūlymas įtvirtinti priverstinio akcijų pardavimo teisę. Pati Direktyva buvo priimta 2004 m. balandžio 21 d.⁹⁸ Remiantis direktyvos 22 straipsniu, buvo nustatytas dvidešimties dienų įsigaliojimo terminas, skaičiuojamas po jo paskelbimo *Official Journal of the European Union*. 21 straipsnyje yra numatyta, jog valstybės narės savo nacionalinę teisę privalo suderinti su direktyvos nuostatomis iki 2006 m. gegužės 20 d.

Remiantis Direktyvos 1 straipsnio 1 dalimi, Direktyvoje įtvirtintos taisyklės taikoma tik ES valstybių narių bendrovių vertybiniais popieriais, kurie buvo išleisti prekybai reguliuojamoje rinkoje pagal direktyvos 93/22/EEC reikalavimus. Reikia pabrėžti ir tai, jog Direktyva numato tik minimalius standartus, o Direktyvos 3 straipsnio 2 dalis suteikia valstybės narėms pilnutinę teisę taikyti griežtesnius reikalavimus perėmimų pasiūlymams.

Pagal minėtą direktyvą privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo instituto įgyvendinimui taikomi sekantys reikalavimai:

1. Būtinasis reikalavimas įtvirtinti privalomą smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimą- prieš tai privalo būti pateiktas oficialus pasiūlymas. Nepamirštant to, jog direktyvoje yra nustatyti tik minimalūs standartai, valstybės narės yra suteikta teisė įtvirtinti privalomą smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimą ir kitais atvejais.

2. Numatyti teisės įgyvendinimo terminai: trijų mėnesių terminas, skaičiuojamas nuo termino priimti oficialų pasiūlymą pabaigos. Šiek tiek kitaip šį reiškinį pateikė Jaap

⁹⁶ *Ibid*⁹⁶

⁹⁷ *Cit. op.*⁹⁵

⁹⁸ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarynos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL, 2004 L142, p.12).

Winter ekspertų grupės savo pranešime. Jos siūlymas buvo apskritai nenustatyti jokio termino šiaip teisei įgyvendinti, tačiau vietoje to įtvirtinti prezumpciją, jog oficialaus pasiūlymo metu pateikta kaina yra teisinga ir įgyvendinant privalomą smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimą, jei ši teisė įgyvendinama per tam tikrą terminą (ekspertų siūloma 3-6 mėn.) nuo oficialaus pasiūlymo pabaigos.⁹⁹

3. Smulkiųjų akcininkų turimi vertybiniai popieriai turi būti įsigijami už teisingą (angl. *fair*) kainą. Tiek ekspertų pranešime, Direktyvoje bei su ja susijusiuose dokumentuose išlaikoma nuomonės, jog akcininkai, atsisakę priimti oficialų pasiūlymą, turi būti ginami ne mažiau nei tie, kurie jį priėmė. Direktyvos 15 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta teisingos kainos prezumpcija- tai kaina, kuri yra tapati/lygi oficialaus pasiūlymo metu pateiktai kainai/kompensacijai. Savanoriško pasiūlymo atveju (angl. *Voluntary bid*) teisingos kainos prezumpcija galioje tik tada, kai ne mažiau kaip 90 procentų akcijų, kurioms supirkti buvo pateiktas oficialus pasiūlymas, savininkai oficialaus pasiūlymo metu sutiko su kaina ir pardavė savo akcijas. Tais atvejais, kai nėra pasiekta 90 procentų akcijų priėmimo riba, ekspertų grupė buvo pateikusi siūlymą, jog teisingą kainą nustatytų teismo, ar kitos institucijos parinkti ekspertai. Tačiau šis siūlymas nebuvo įgyvendintas ir perkeltas į direktyvą, perkeliant našta šalims pačioms įsivertinti, kas yra laikoma teisinga kaina.

4. Nustatyta minimali kapitalo dalies riba, kurią peržengus įmonės akcininkas, valdantis esminę dalį bendrovės akcijų ir (ar) turi tam tikrą (taip pat esminę) dalį balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe, įgauna teisę pasinaudoti priverstinio smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo teise (15 straipsnio 5 dalis). Kiekvienai valstybei yra nustatyti šie minimalūs reikalavimai, kurių bent vieno yra privalu laikytis:

a) oficialaus pasiūlymo teise (angl. *voluntary bid right*) pasinaudojęs akcininkas valdo 90 procentų visų akcijų ir turi 90 procentų balsavimo teisių prieš dar prieš oficialaus pasiūlymo pateikimą arba;

b) oficialaus pasiūlymo metu akcininkas įgyja ar sutaria įsigyti tiek vertybinių popierių, jog jo bendra valdomų akcijų suma sudaro 90 procentų visų akcijų ir turi 90 procentų balsavimo teisių.

Europos Bendrijos Direktyvoje įtvirtina balsavimo teisės tiesiogiai priklauso nuo dviejų kriterijų, dydžių: valdomo akcijoms kapitalo ir valdomo balsų kiekio. Pastarieji gali skirtis priklausomai nuo konkrečios situacijos- pavyzdžiui dėl teisių balsuoti

⁹⁹ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002.

perleidimo. Jaap Winter ekspertų vadovaujamos grupė pateiktame modelyje buvo siūloma balsavimo teisę sieti tik su kapitalo taisykle.¹⁰⁰

Kiekvienai Europos Sąjungos valstybei narei buvo suteikta teisė nustatyti savo ribinio procento ribą, atsižvelgiant į vidaus rinkos specifikas, tačiau neturi peržengti 95 procentų įmonės kapitalo ir balsavimo teisių ribos. Tokią pat autonomija valstybėms buvo suteikta nusistatyti ribinio procento peržengimo skaičiavimo taisyklės (15 straipsnio 2 dalis). Direktyvos 15 straipsnio 4 dalis numato atvejus, kai įmonėje yra kelių klasių vertybiniai popieriai, tokiu atveju, priverstinio smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklė gali būti įgyvendinta tik tose klasėse, kuriose ribinis procentas yra viršytas.

Iš esmės, visos šios Direktyvoje įtvirtintos su ribiniu procentu susijusios taisyklės yra perkeltos iš ekspertų grupės pateikto pasiūlymo projekto, kuriame siūlomas sprendimas- nustatyti 90-95 procentų intervalą leidžiantį Europos Sąjungos narėms įvertinti savo finansų rinkų galimybes. Nustatant 90 procentų žemutinę ribą yra siekiama maksimaliai apsaugoti asmenų nuosavybės teisę ir šia apsaugą suderinti su viešuoju interesu. 95 procentų viršutinė riba yra įtvirtinta dėl praktikoje atsirandančių sunkumų oficialaus pasiūlymo metu įgyti tiek vertybinių popierių, kurių bendra suma viršytų maksimalią ribą. Tokie sunkumai dažniausia susiję su akcininkų informavimu apie oficialų pasiūlymą, pavyzdžiui, informuoti akcininkus, kurių gyvenamoji vieta ar buveinė nežinomi, kitais ekonominiais ar socialiniais trukdžiais- smulkiųjų akcininkų tyčinis nenoras parduoti akcijas, atsisakymas oficialaus pasiūlymo dėl ekonominių išskaičiavimų, galimų perspektyvų.¹⁰¹

Abiem atvejais, skaičiuojant valdomų vertybinių popierių ir (ar) turimų balsų ribinį procentą jau nuo turimų ir nuo oficialaus pasiūlymo metu priėmusių pasiūlymą skaičiaus, skirtumas yra reikšmingas pateikusio pasiūlymą asmens atžvilgiu. Akivaizdu, jog pirmoji taisyklė- balsų skaičiavimas nuo turimo kapitalo ir balsų skaičiaus, yra kur kas priimtinesnė oficialų pasiūlymą pateikusiam akcininkui nei antroji. Visgi, antra taisyklė kur kas labiau gina smulkiųjų akcininkų teises ir teisėtus interesus ypač tais atvejais, kai smulkiųjų akcininkų yra mažuma oficialaus pasiūlymo metu.

3. Reglamentavimas Lietuvos Respublikoje

Privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo ir privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pirkimo, kaip ir oficialaus pasiūlymo taisyklės ilgai nebuvo įtvirtintos Lietuvos

¹⁰⁰ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids.* Brussels, 2002, p. 64.

¹⁰¹ *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids.* Brussels, 2002, p. 63.

teisės aktuose. Privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutu pradėta domėtis iškart po jo įtraukimo į Tryliktąją bendrovių direktyvą. Nors dėl šio instituto įtraukimo į naująjį Vertybinių popierių rinkos įstatymo projektą buvo užvirusios didelės diskusijos, ypač atitikimo Konstitucijai. Iš esmės nepakeistos šio projekto nuostatos buvo inkorporuotos į kitą Vertybinių popierių rinkos pakeitimo įstatymo projektą ir priimtos 2004 m. balandžio 27 d.¹⁰², kurį visai neseniai pakeitė 2007 m. sausio 18 d. Vertybinių popierių įstatymas.¹⁰³

Vieno ar kelių subjektų teisė priversti kitą subjektą parduoti jo nuosavybėje esančias akcijas yra ne kas kita kaip kėsinimasis į nuosavybės teisę. Daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių, ne išimtis ir Lietuvos Respublika, nuosavybės teisių apsauga yra iškelta į konstitucinį lygmenį. Europos Sąjungos mastu yra veikiantis dar vienas asmenų nuosavybės teisės apsaugai reikšmingas teisės aktas- Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencija, kurios Pirmajame protokole ir yra įtvirtinta nuosavybės apsauga.. Dažnos išimtys, kuriomis visgi gali būti apribotos teisės į nuosavybę- visuomenės interesas ir teisingas atlygintinumas. Valstybėse, kurios savo teisės aktuose yra įtvirtinę smulkiųjų akcininkų akcijų privalomo pardavimo taisyklę, šia teise galima pasinaudoti tik išpildžius visus aukščiau suminėtus reikalavimus. Šia linkme seka ir daugelio valstybių nacionaliniai teismai, aiškindami privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo instituto sąveiką su nuosavybės neliečiamumo principu.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnyje yra numatytos trys sąlygos, kurioms esant yra suteikiama teisė apriboti asmens nuosavybę: 1) nuosavybė paimama tik įstatymo nustatyta tvarka; 2) nuosavybė paimama visuomenės poreikiams; 3) nuosavybė paimama tik teisingai atlyginus. Sistemiskai analizuojant privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutą ir šios tris sąlygas, akivaizdu, jog net ir išplėstas šio instituto taikymo modelis atitiktų pirmąją ir trečiąją sąlygas. Tokiu atveju lieka tik išnagrinėti, ar prievartinis akcijų įsigijimas iš smulkiųjų akcininkų gali būti laikomas kaip visuomenės poreikių tenkinimas¹⁰⁴.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo suformuotoje teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje yra konstatavęs, jog Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti

¹⁰² 2003 m. spalio 7 d. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 191 straipsniu įstatymo projekto. [žiūrėta 2007-03-20]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218841>.

¹⁰³ 2003 m. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 191 straipsniu įstatymo projektas. [žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218401>.

¹⁰⁴ Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas Nr. 29-938/2001.

visuomenės poreikiai yra visos visuomenės ar jos dalies interesai, kuriuos valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti. Norint paimti nuosavybę visuomenės poreikiams privalu siekti pusiausvyros tarp įvairių jos visuomenės bei jos narių teisėtų interesų. Tokiu atveju, visuomenės poreikiai, kuriems yra paimama nuosavybė yra laikoma visuomet konkretūs ir aiškiai išreikšti visuomenės poreikiai konkrečiam nuosavybės objektui. Šiuo ruožtu asmuo, kurio nuosavybė yra paimta visuomenės poreikiams, turi teisę reikalauti, kad nustatytas atlygis už jo turėtą daiktą, turtą būtų lygiavertis jo vertei.

Ypatingą svarbą smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutui turi ir 2003 m. kovo 4d. Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame teismas konstatavo, jog „visuomenės poreikiai“ negalima aiškinti kaip visais atvejais draudžiančios paimti nuosavybę ir ją perduoti privačion nuosavybėn. „Visuomenės poreikiams“ kriterijų atsikleidžia ne subjektas, kuris tampa šios nuosavybės savininku, o tikslas ir interesai, kuriais yra paimama nuosavybė.¹⁰⁵

Dėl šio instituto konstitucingumo yra pasisakę ir kiti Europos Sąjungos valstybių teismai.

Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas (Cour de Cassation) vienoje byloje, nagrinėdama vienos bendrovės smulkieji akcininkai skundą, kuriame prašė panaikinti Apeliacinio teismo sprendimą, kuriuo priverstinis smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas buvo pripažintas teisėtu, kartu analizavo ir sprendė šio instituto konstitucingumo klausimą. Smulkieji akcininkai savo skundą grindė Prancūzijos nacionaliniais teise bei EŽTK Pirmojo protokolo 1 straipsniu, kuriame numatyta asmens nuosavybės apsauga, ir akcentavo, jog nacionaliniuose teisės aktuose nėra numatyta galimybė nusavinti kito asmens nuosavybę esant privačiam interesui.¹⁰⁶

Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje konstatavo, jog tokią pareigą perduoti savo nuosavybėje turimas akcijas stambiajam (esminiam) akcininkui numato vertybinių popierių ir finansų rinkas reguliuojantis įstatymas, o jame yra normos, įtvirtinančios priverstinį vertybinių popierių perleidimą. Viešas interesas turi būti suprantamas plečiamai- neturi būti suprantamas tik tada, kai visuomenė gauna kažkokią apčiuopiamą materialinę naudą. Užtikrinant visuomenės interesą pakanka, jog toks privalomas nuosavybės perdavimas būtų ekonomine bei socialine prasme teisėtas.

Dėl EŽTK taikymo ir privalomo vertybinių popierių perleidimo atitikimo konvencijos nuostatomis Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog perleidimas, atitinkantis

¹⁰⁵ Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas Nr. 24-1004/2003.

¹⁰⁶ BERGER V. *Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija*. Vilnius: pradai, 1997.

visus įstatyme numatytus reikalavimus- ekonomiškai ir socialiai reikalingas, nepažeidžia konvencijos normų.

Keletas privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo instituto teisėtumui svarbių nutarčių yra priėmus Vokietijos Federacinės Respublikos Aukščiausias Federacinis teismas. Vienoje byloje sprendamas byla dėl vienos įmonės, kurios juridinė forma atitiktų lietuviškąją UAB (GmbH), dalies priverstinio pardavimo vienam iš akcininkų, pripažino tokį perleidimą teisėtu ir galimu, nors teisės aktuose ir nebuvo numatyta panaši galimybė.

Vokietijos kasacinis teismas konstatavo, jog net ir nesant konkrečios teisės normos, priverstinis vertybinių popierių perdavimas yra galimas, jei už tokį perdavimą yra teisingai atlygintina yra svarbios priežastys tokiam perdavimui įvykti. Pastebėtina ir tai, jog savo priimtame sprendime kasacinis teismas nesiejo šios priverstinio perdavimo reikalavimo teisės su kitos šalies, akcininko, prieštaraujančiais juridinio asmens veiklai veiksmais ir kalte. Tai buvo pirmoji byla, nuo kurios teismas leido reikalauti priverstinai smulkiesiems akcininkams parduoti jų nuosavybėje esamas akcijas ir toks reikalavimas yra suderinamas su nuosavybės neliečiamumo principu.¹⁰⁷

Pirmos priverstinio smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo užuomazgos buvo įtvirtintos 1994 m. spalio 28 d. priimtame Vokietijos Reorganizavimo įstatyme, kuriame buvo numatyta įmonės reorganizavimo būdas, kuriuo vienos įmonės turtas perduodamas kitai įmonei, o pirmosios akcininkams išmokamas kompensacija, atlyginimas už akcijų nuvertėjimą. Pirmoji įmonė buvo likviduojama, o akcijų nuvertėjimu buvo laikoma prarastos akcijos. Vienoje Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucinio teismo¹⁰⁸ byloje buvo nagrinėjamas smulkiųjų akcininkų skundas dėl tokio akcijų pardavimo būdo teisėtumo. Minimoje byloje Kasacinis teismas konstatavo, jog už smulkiųjų akcininkų akcijas buvo tinkamai atlyginta (atlygis už akcijų nuvertėjimą), todėl toks pirkimas neprieštaruoja Vokietijos Konstitucijoje įtvirtintoms nuosavybės apsaugos garantijoms. Esminėmis aplinkybėmis teismas laikė tai, jog smulkiųjų akcininkų turėtos akcijos sudarė nežymią dalį- mažesnę nei 5% visų bendrovės akcijų, todėl šių akcininkų įtaka įmonės valdymui yra tokia nepastebima. Akcininkų, įsigijusių nedidelius įmonės, kurią valdo vienas stambus akcininkas, akcijų paketus, pagrindinis svarbus dalykas yra akcijų rinkos vertė, o ne įmonės valdymas, todėl už privalomai parduodamas akcijas pasiūlius teisingą

¹⁰⁷ Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo 1998 m. balandžio 4 d. sprendimas, paskelbtas Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo tinklalapyje. [žiūrėta 2007-03-12]. Prieiga per internetą: <www.bundesverfassungsgericht.de>.

¹⁰⁸ Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo 1999 m. gruodžio 10 d. sprendimas, paskelbtas Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo tinklalapyje . [žiūrėta 2007-03-12]. Prieiga per internetą: <www.bundesverfassungsgericht.de>.

atlyginimą, toks privalomas akcijų išpirkimas neprieštaruoja nuosavybės teisės garantijoms.

2001 m. lapkričio 15d. Vokietijoje įsigaliojo Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai, kuriuose įtvirtinta akcininko, valdančio 95% akcijų, teisė priverstinai įsigyti smulkiųjų akcininkų akcijas. Tiesa, tokia teisė buvo įtvirtinta tik akcinių bendrovių (AG) akcijoms. Nors Federacinės Vokietijos Konstitucijoje yra įtvirtinta griežta nuosavybės apsauga ir galimos išimtys tik visuomenės poreikiams ir tik atlygintinai, tačiau įstatymų leidėjai laiko, jog privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklė neprieštaruoja ir nepažeidžia Konstitucijoje įtvirtintų asmens nuosavybės garantijų. Tokios pačios pozicijos laikosi ir Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas, kuris 2002m. rugpjūčio 20d. sprendime konstatavo, jog privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas neprieštaruoja Konstitucijos 14 straipsniui.¹⁰⁹

Labai įdomios keleto garsių teisininkų nuomonės¹¹⁰, jog, net ir kruopščiai išanalizavus visą Konstitucinio Teismo praktiką, privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo konstitucingumo klausimas lieka atviras. Konstitucinis Teismas nėra pasisakęs dėl privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo instituto atitikimo konstitucijai, kaip ribinis procentas yra peržengiamas kitais nei oficialaus pasiūlymo metu būdais. Jų nuomone privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų įsigijimo taisyklės įtvirtinimas tokiu būdu neatitinka Konstitucijos nuostatų, nes:

1. Privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas gali būti laikomas kaip tam tikra kompensacija didiesiems akcininkams už privalomo oficialaus pasiūlymo įtvirtinimą, arba kaip- privaloma smulkiųjų akcininkų akcijų pirkimą. Akcininkui, turinčiam kontrolės paketą, gali atsirasti pareiga oficialaus pasiūlymo būdu nupirkti iš smulkiųjų akcininkų jų turimas akcijas. T.y. likę smulkieji akcininkai turi teisę pareikalauti naująjį stambųjį akcininką išpirkti iš jų teises. Tokia situacija, kad tiek smulkieji akcininkai, tiek stambieji akcininkai gali pasinaudoti šiais instrumentais, tik patvirtina asmenų lygybės principą- asmenys traktuojami vienodai, neatsižvelgiant į jų statusą. Priešingu atveju, privalomą smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimą nesusiejus su oficialaus pasiūlymo reikalavimu, būtų iškreipta asmenų lygybė- stambieji akcininkai turėtų nepagrįstą pranašumą prieš smulkiuosius akcininkus.

2. Teiginys, jog privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklė yra stambiųjų akcininkų apsauga nuo smulkiųjų akcininkų piktnaudžiavimo nėra pakankamas

¹⁰⁹ Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo 2002 m. rugpjūčio 23 d. sprendimas, paskelbtas Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo tinklalapyje . [žiūrėta 2007-03-12]. Prieiga per internetą: <www.bundesverfassungsgericht.de>.

¹¹⁰ Mintys pasiimtos iš keleto garsių teisininkų pasisakymų Verslo žinių straipsniuose.

pagrindas atsverti nuosavybės neliečiamumą ir įtvirtinti šią teisę, kuri taikoma nepriklausomai nuo smulkiųjų akcininkų kaltės. Piktnaudžiavimo puikiai gali išspręsti Civilinio kodekso 2 knygos IX skyriuje įtvirtintos priverstinio akcijų pardavimo taisyklė, kuri suteikia akcininkui teisę kreiptis į teismą dėl privalomo akcijų pardavimo esant kito subjekto veiksams nesuderinamiems su juridinio asmens tikslais.

3. Anksčiau paminėtas efektyvaus įmonės valdymo tikslas negali būti suabsoliutintas. Ne ką mažesnę reikšmę turi vertybinių popierių rinką ir jos plėtra. Listinguojamų bendrovių skaičius yra stipriai mažėjantis, o privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklė, ypačingai tais atvejais, kai ši teisė įgyvendinama nepriklausomai nuo oficialaus pasiūlymo, šį reiškinį tik paspartina.

4. Privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas, kaip ir privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų išpirkimas gali būti panaudotas tik įtrauktose į atitinkamus biržos prekybos sąrašus, t.y. listinguojamose bendrovėse. Akivaizdu, jog smulkieji akcininkai, valdantys nedidelį akcijų kiekį ir (ar) turintys nedaug balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe, negali įtakoti bendrovės vertybinių popierių listingavimo ar delistingavimo procedūrų. Tokiu atveju atsiranda galimybė stambiesiems akcininkams kontroliuoti tiek privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimą tiek išpirkimą, todėl o tai sąlygotų grubų smulkiųjų akcininkų teisių ir teisėtų interesų pažeidimą.

5. Lietuvos Respublikos teisės aktuose stengiamasi apsaugoti ekonomiškai, finansiškai ir kitais aspektais silpnesniosios šalies interesus. Atvirkštinė prioritetų apsauga, neproporcingai padidinanti stipriosios šalies apsaugą, būtų neprotingai iškreiptas visas teisinis reguliavimas.

Apibendrinus visus aukščiau suminėtus argumentus, jų nuomone, galima daryti išvadą, jog siauresnė privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo teisės taikymo sritis kur kas labiau atspindi konstitucinę dvasią ir nepažeidžia smulkiųjų akcininkų teisėtų interesų.

2007 m. sausio 18 d. Vertybinių popierių įstatymo 37 straipsnyje gali būti išskirti tokie privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo įgyvendinimo procedūros etapai:

1. Reikalavimo smulkiesiems akcininkams parduoti turimas akcijas pateikimas;
2. Akcijų perdavimas ir pinigų sumokėjimas.

3.1. Reikalavimo smulkiesiems akcininkams parduoti turimas akcijas pateikimas

Remiantis Vertybinių popierių įstatymo 37 straipsnyje įtvirtinta smulkiųjų akcininkų akcijų privalomo pardavimo taisyklė yra taikoma tik tiems vertybiniais popieriams,

kurie yra įtraukti į Lietuvos Respublikoje įregistruotos vertybinių popierių biržos oficialųjį arba einamąjį prekybos sąrašą. Uždarųjų akcinių bendrovių stambiesiems akcininkams norint pasiaudoti šia teise būtina pakeisti teisinę formą.

Privalomam akcijų išpirkimui įgyvendinti reikia turėti ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų bendrovėje. Atkreiptinas dėmesys, kad toks balsų kiekis gali priklausyti tiek vienam akcininkui, tiek keliems kartu veikiantiems akcininkams. Kiekvieno iš kartu veikiančių asmenų įsigyjamų akcijų skaičius yra proporcingas jo turimų bendrovėje balsų skaičiui, jeigu nesusitarta kitaip. Keli akcininkai, turintys pakankamai akcijų, kurios suteiktų ne mažiau kaip 95 procentus visų bendrovės balsų, turi galimybę sudaryti balsavimo sutartį dėl ilgalaikio bendrovės politikos vykdymo. Antra galimybė- vienam ar keliems akcininkams perduoti balsavimo teisę akcininkui, įgysiančiam galimybę privaloma tvarka išpirkti akcijas. Trečioji- sudaryti vienam ar keliems akcininkams galimybę naudotis kitų akcininkų akcijomis ir balsais patikėjimo ar įgaliojimo pagrindais.

Vertinant Tryliktosios bendrovių teisės direktyvos ir Vertybinių popierių įstatymo nuostatas, pastebėtina, jog Lietuvos Respublika pasinaudojo teise numatyti platesnį privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo instituto taikymo ratą. Vertybinių popierių įstatymo 37 straipsnio 3 dalis numato, jei akcininkas, veikiantis savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, privalo teikti privalomą oficialų pasiūlymą, akcijos gali būti parduodamos ir perkamos pagal šį straipsnį tik tada, kai nustatyta tvarka yra įgyvendinta akcininko pareiga pateikti ir įgyvendinti privalomą oficialų pasiūlymą. Kitais atvejais, kuomet privalomas oficialus pasiūlymas neprivalo būti taikytinas, taip pat galima taikyti šį institutą.

Nors Vertybinių popierių įstatyme privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklė įtvirtinta sąlyginai senai, t. y. 2004 m. balandžio 24 d., tačiau iškyla klausimas, ar ribinio procento pasiektas dar iki įstatymo pakeitimo įsigaliojimo gali būti tinkamu. Pastebėtina, jog nei 2007 m. sausio 18 d. Vertybinių popierių įstatyme, nei 2006 m. birželio 22 d., nei ankstesniose Vertybinių popierių rinkos įstatymo redakcijose nėra tiesiogiai nurodoma instituto taikymo laike apribojimai. Nors įstatymo pradiniame projekte buvo pateiktas siūlymas, jog privalomas akcijų pardavimas būtų galimas ir tais atvejais, kai ribinis procentas įsigytas iki įstatymo įsigaliojimo, tačiau tiesiogiau taip ir nebuvo įtvirtinta.¹¹¹

¹¹¹ 2004 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymo 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 36, 40, 41, 48, 51, 52, 53, 57, 59, 61, 65 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Įstatymo papildymo 19(1) straipsniu ir priedu įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2514).

Prieš analizuojant šį klausimą, būtina atsakyti- privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutas gerinas, ar bloginas smulkiųjų akcininkų padėtį. Dėl konraiverišku nuomonių gausos ir tikai mažos teismų praktikos, vienareikšmiškai atsakyti į šį klausimą būtų sunku.

Šalininkai tos nuomonės, jog privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutas visgi blogina padėtį, galėtų vadovautis iš romėnų teisėje kilusiu principu *lex retro non agit* bei teisėtų lūkesčių apsaugos principu, kuriais remiantis galėtų daryti išvada, jog privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklė negali būti taikoma tais atvejais, kai: 1) smulkiųjų akcininkų vertybiniai popieriai buvo įsigyti dar iki įstatymo, įtvirtinusio privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutą, įsigaliojimo ir (arba) 2) ribinis procentas pasiektas iki šio įstatymo įsigaliojimo. Įstatymo, įtvirtinančio privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklę, taikymas atgal pažeistų akcininko, kuris įsigydamas akcijas pagrįstai tikėjosi, jog jos nebus paimtos be teisėto pagrindo, teisėtus lūkesčius.

Priešingos nuomonės šalininkai, manatys, jog pastarasis institutas ne tik suteikia stambiajam akcininkui tokią teisę, tačiau ir užtikrina visų akcininkų vienodą interesų apaugą, galėtų vadovautis šios taisyklės išimtimi ir teigti, jog įstatymai, gerinantys subjekto padėti galioja ir atgal.

Nors autoriaus linksta prie antrosios nuomonės, tačiau nurodo, jog šią nesibaigiančią diskusiją užbaigti gali tik Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas.

Būtina atkreipti dėmesį, jog kurį laiką egzistavo teisinis šio instituto reguliavimas, nenumatantis balsų skaičiaus kriterijaus. Vertybinių popierių įstatymo redakcijos 37 straipsnio 1 dalyje *inter alia* nustatyta:

„Emitento akcininkas, veikdamas savarankiškai ar sutartina su kitais asmenimis, įsigijęs akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 95 procentus balsavimo teisę suteikiančio kapitalo ir ne mažiau kaip 95 procentus visų balso teisę šio emitento visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių akcijų, turi teisę reikalauti...“

Tuo tarpu 2004 m. balandžio 27d. įstatymo redakcijoje, kurioje buvo inkorporuota ir privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų taisyklė, 19 straipsnio 1 dalis nustatė tokia taisyklę¹¹²:

„Emitento, kurio akcijos yra įtrauktos į Lietuvos Respublikoje įregistruotos vertybinių popierių biržos oficialųjį arba einamąjį prekybos sąrašą, akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais asmenimis, įsigijęs akcijų, suteikiančių ne mažiau kaip 95

¹¹² 2004 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymo 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 36, 40, 41, 48, 51, 52, 53, 57, 59, 61, 65 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Įstatymo papildymo 19(1) straipsniu ir priedu įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2514).

procentus visų balsų šio emitento visuotiniame akcininkų susirinkime, turi teisę reikalauti, kad visi kiti emitento akcininkai parduotų jiems priklausančias akcijas, suteikiančias balso teisę, o šie privalo jas parduoti šio Įstatymo nustatyta tvarka“

Akivaizdu, jog 2004 m. balandžio 27 d. įstatymo nuostata neatitinko Tryliktos bendrovių teisės direktyvos 15 straipsnio 5 dalies, kurioje nustatyti du kriterijai apskaičiuojant ribinio procento peržengimą, konkrečiai- reikalavimas turėti atitinkamą kapitalo ir balsavimo teisių dalį (*not less than 90 (95) % of the capital carrying voting rights and 90 (95) % of the voting rights in the company*).¹¹³

Hipotetinis pavyzdys, kai akcininkas, turi akcijų kiekį, kuris atitinka 96 procentus kapitalo, ir suteikia 96 procentus balsų aukščiausiam įmonės valdymo organe (AB pavyzdžiui- visuotiniame akcininkų susirinkime). Minimas akcininkas yra sudaręs balsų perdavimo sutartį su kitu asmeniu, kuriam perleido 24 procentus visų turimų balsų. Šiuo atveju, Tryliktoji bendrovių teisės direktyva neleidžia įgyvendinti privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo, nes nėra išpildytos abi būtinos sąlygos.

Teisingos kainos nustatymas yra būtinas siekiant sėkmingos akcijų supirkimo baigties. Netinkamos kainos nustatymas tik apsunkintų ir užtemptų procedūrą, nes kiekvienam akcininkui suteikiama teisė teismine tvarka užginčyti reikalavime nustatytą kainą. Jeigu bent vienas akcininkas kreipiasi į teismą, teismas gali akcijų išpirkimo procedūrą sustabdyti visų akcininkų atžvilgiu. Teismui pripažinus, jog pateikta kaina buvo per maža, visos kainos privalo būti pakeltos atitinkamai.

37 straipsnio 4 dalis numato principus, kuriais remiantis galima nustatyti teisingą kainą. Bendra taisyklė yra tokia, jog teisinga kaina laikoma kaina, pasiūlyta privalomo ar savanoriško oficialaus pasiūlymo metu, jei toks pasiūlymas buvo pateiktas ne vėliau kaip trys mėnesiai prieš pranešimo apie privalomą smulkiųjų akcininkų akcijų pirkimą pateikimą. Kitais atvejais, kaina nustatoma akcijas superkančio asmens pasirinktu būdu, užtikrinančiu teisingą superkamų akcijų kainą.

Savo valią teikti privalomą smulkiųjų akcininkų akcijų išpirkimą oferentas privalo ne tik pareišti reikalavimą, tačiau privalo pateikti ir įstatyme nustatytą informaciją emitentui, kuris gavęs tokį pranešimą per penkias dienas privalo jį išviešinti- informuoti juridinio asmens dalyvius, Vertybinių popierių komisiją ir reguliuojamos rinkos operatorių. Viešo paskelbimo taisyklės sutampa su privalomo oficialaus pasiūlymo paskelbimu. Oferentas privalo apie tai paskelbti steigimo dokumentuose ar cirkuliare

¹¹³ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarynos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL, 2004 L142, p.12).

nurodytame dienraštyje ir savo internetinėje svetainėje, nustatyto turinio pranešimus pateikti minėtoms institucijoms ir akcininkams.

3.2. Akcijų perdavimas ir pinigų sumokėjimas

Įstatyme yra numatytas 90 dienų terminas, skaičiuojamas nuo viešo paskelbimo Lietuvos Respublikos dienraštyje dienos, per kuri visi akcininkai turi parduoti turimas akcijas už pareiškime nustatytą kainą. Per nustatytą 90 dienų terminą akcininkui neperdavus akcijų, oferentas turi teisę ne vėliau kaip per 30 dienų kreiptis į teismą pateikdamas dokumentus, įrodančius, jog akcininkui už akcijas yra atliktas mokėjimasį depozitinę sąskaitą LR CK 6.56 straipsnio nustatyta tvarka, ir reikalaujantis įpareigoti sąskaitų tvarkytojus padaryti įrašus vertybinių popierių sąskaitose apie akcijų nuosavybės perėjimą akcijas perkančiam asmeniui.

Istoriškai vertinant šios oferento teisės įplementavimą, reikia pažymėti, jog net iki 2006 m. birželio 21 d. įstatymo naujos redakcijos Vertybinių popierių rinkos įstatyme buvo įtvirtintas įdingas oferento teisių apsaugos režimas. Teisiškai nebūvo pagrįsta įstatymo nuostata, jog akcininkui, įgyvendinančiam privalomą akcininkų akcijų pardavimo taisyklę, buvo suteikiama savigynos teisė. Tais atvejais, kai smulkusis akcininkas nepasirašo akcijų pirkimo – pardavimo sutarties arba teisme neginčija pasiūlytos kainos, įsigyjantis akcijas akcininkas turi teisę reikalauti, jog atsiskaitymai būtų padaryti sąskaitose automatiškai, pardavėjui pervedant pinigus bei nurašant akcijas, o pirkėjui perduodant akcijas ir nurašant pinigus.¹¹⁴

Decretum Divi Marci nustatė taisyklę, jog asmuo privalo kreiptis pagalbos į valstybę, o ne jėga bandyti įgyvendinti teises¹¹⁵. Vieninteliai galima šios taisyklės išimtis tik kai valstybinė pagalba nėra prieinama, o ilgesnis delsimas gali padaryti didelės žalos¹¹⁶. Akivaizdu, jog privalomu smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimu žalos stambusis akcininkas sau vargu ar gali pasidaryti, o pačios savigynos įteisinimas procesiniuose santykiuose įveda teisinį netikrumą.

Tais atvejais, kai oferentas per 90 dienų termina nesumoka pareiškime numatytos kainos, laikytina, kad akcininko teisė privalomai išpirkti akcijas pasibaigė, ir jis praranda teisę ateityje reikalauti parduoti jam akcijas privalomo akcijų išpirkimo tvarka.

¹¹⁴ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

¹¹⁵ JOLIWCZ H. J. *Historical Introduction to the Study of Roman Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 1932.

¹¹⁶ LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, 2003.

4. Privalomas akcijų supirkimas

Vertybinių popierių įstatymo 37 straipsnio 15 dalyje įtvirtinama analogiška teisė smulkiesiems akcininkams reikalauti, kad stambieji akcininkai (ar akcininkas), turintys ne mažiau kaip 95 procentų bendrovės akcijų, nupirktų jų turimas akcijas. Pastaroji teisė užtikrina pusiausvyrą tarp smulkiųjų akcininkų ir stambaus ar grupės stambiųjų akcininkų interesų.

Privalomo akcijų supirkimas (angl. *Sell-out*) taisyklė nuolat, jog visi emitento, išskyrus emitentus, kurie yra įtraukti į privatizavimo objektų sąrašą ir kurių akcijomis nėra prekiaujama reguliuojamoje rinkoje, akcininkai turi teisę reikalauti, kad akcininkas, kuris, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijo akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 95 procentus balsavimo teises sudarančio kapitalo ir nemažiau kaip 95 procentus visų balsų emitento visuotiniame akcininkų susirinkime, nupirktų jam priklausančias balsavimo teise suteikiančias akcijas.

Atsižvelgiant į tą aplinkybę, jog iniciatyva taikyti privalomą akcijų pardavimą yra iš smulkiojo akcininko pusės, pastarajam atsiranda pareiga teikti pareiškimą ir nustatyti teisingą kainą.

Taisyklės, nustatančios priverstinio smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo įgyvendinimo tvarką, taikomos *mutatis mutandis* ir šiam akcijų įgijimo būdai.

5. Apibendrinimai

1. Europos Sąjungos Tryliktosios bendrovių teisės direktyvos tikslas-suvienodinti privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taikymo sąlygas Europos Sąjungos plotmėje.

2. Direktyva numato tik minimalius reikalavimus, palikdama valstybėms plačias teises nusistatyti griežtesnes instituto taikymo sąlygas.

3. Tiek Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, tiek Europos valstybių teismai, kurie nagrinėjo ir vertino privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo taisyklę santykį su konstitucijose įtvirtintomis nuosavybės teisės garantijomis, konstatavo, jog ši stambiesiems akcininkams suteikta teisė neprieštarauja įtvirtintam nuosavybės neliečiamumo principui.

4. Iki 2006 m. birželio 22d. Vertybinių popierių rinkos įstatyme egzistavo įdingas privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo instituto reglamentavimas. Įstatyme buvo netinkamai įgyvendintos Direktyvos nuostatos, numatant išimtinai tik

kapitalo taisyklę. Nepagrįsta buvo ir stambiųjų akcininkų interesų apsaugą numatanti taisyklė, kuri įtvirtino savigynos teisę.

5. Esamas privalomos smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimą reglamentuojančios teisės normos pilnutinai įgyvendina Tryliktosios bendrovių direktyvos nuostatas.

6. Privalomas smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo institutas taikomas tik tų bendrovių vertybiniais popieriais, kurie yra ar gali būti listinguojami ir prekiaujami vertybinių popierių rinkoje.

7. Privalomam akcijų išpirkimui įgyvendinti reikia turėti akcijų paketą, kuris suteikia ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime, ir valdyti 95 procentus visų bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime balsų.

8. Bendra teisingos kainos taisyklė- teisinga kaina laikoma kaina, pasiūlyta privalomo ar savanoriško oficialaus pasiūlymo metu, jei toks pasiūlymas buvo pateiktas ne vėliau kaip trys mėnesiai prieš pranešimo apie privalomą smulkiųjų akcininkų akcijų pirkimą pateikimą. Kitais atvejais, kaina nustatoma akcijas superkančio asmens pasirinktu būdu, užtikrinančiu teisingą superkamų akcijų kainą

9. Akcininkams neįvykdžius pareigos parduoti akcijas per nustatytą laiką, oferentas turi teisę kreiptis į teismą dėl įpareigojimo sąskaitų tvarkytojus padaryti įrašus vertybinių popierių sąskaitose.

V. Išvados

1. Lietuvos Respublikos teisės aktuose yra įtvirtinti priverstiniai akcijų pirkimo – pardavimo būdai: priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas, priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti teises, privalomas oficialus pasiūlymas ir dvi privalomo akcijų pardavimo ir pirkimo taisyklės.

2. Visus šiuos būdus pagal įgyvendimo tvarką galima suskirstyti į dvi dideles grupes- būdai, kai priverstinis akcijų pirkimas – pardavimas vykdomo teismo tvarka (tie atvejai, kai gičijama tik vertybinių popierių kaina, nelaimi vykdytini teismo tvarka), ir būdai, kai priverstiniam akcijų pirkimui – pardavimui įgyvendinti nereikalingas teismo sprendimas.

3. Priverstinių akcijų pirkimų – pardavimų atveju yra apribojama asmens nuosavybės teisių apsauga. Dėl šios priežasties, visi institutai privalo atitikti šiuos

požymius- įstatyminis regalmentavimas, įstatymuose saugomų gerių užtikrinimas ir atlygintinumas.

4. Visuomenėje susiformavęs požiūris, jog visais atvejais galima reikalauti visų akcijų priverstinio pardavimo yra kritikuotinas ir taisytinas. Taikant priverstinį akcijų (dalių, pajų) pardavimą, kai egzistuoja juridinio asmens dalyvio veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens veiklos tikslams, ir negalima manyti, jog jie ateityje pasikeis, siekiama tokių veiksmų sustabdymo, o ne juridinio asmens dalyvio nubaudimo. Kiekvieną kartą privalu atsižvelgti, kokio pobūdžio daromi pažeidimai, ir, ar pakanka įpareigoti parduoti tik dalį akcijų, kad tokiems pažeidimams baigtųsi.

5. Veiksmai- prieštaraujantys juridinio asmens veiksams- gali pasireikšti ne tik kai juridinio asmens dalyvis nepriima arba vengia priimti sprendimus, būtinus tinkamai juridinio asmens veiklai užtikrinti, ir kai juridinio asmens dalyvis naudojasi juridinio asmens turtu asmeninei ar trečiųjų asmenų naudai, bet ir tais atvejais, kai piknaudžiaujama juridinio asmens dalyviui suteiktomis teisėmis.

6. Įrodžius, jog tam tikri juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams, juridinio asmens dalyvio kaltė preziumuojama, o kaltė pasireiškia neatitikimu rūpestingo ir apdairaus juridinio asmens dalyvio, veikiančio juridinio asmens ir kartu savo interesams, standarto.

7. Sudėtingas veiksmų, prieštaraujančių juridinio asmens veiklos tikslams, ir aplinkybės, jog negalima manyti, jog ateityje jie pasikeis, įrodinėjimas bei ilgai trunkantys bylų nagrinėjimai teismuose daro priverstinio akcijų (pirkimo, pardavimo) institutą nelabai patrauklų.

8. Vertybinių popierių įstatyme nėra numatyta gynybos priemonių, kuriomis galėtų naudotis bendrovės akcininkai, kai 40 procentų ribą perkopęs asmuo nevykdo įstatyme numatytos pareigos. Privalomo oficialaus pasiūlymo atveju, taisyklė, numatanti 7 dienų terminą pateikti privalomą oficialų pasiūlymą arba perleisi 40 procentų ribą viršijančią akcijų dalį, yra neveiksminga ir neįgyvendina siekiamo proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principų. Pažeidusiam šį terminą subjektui neatsiranda neigiamų pasėkmių, nes pareiga pasirinkti vieną alternatyvią pareigą išlieka galioti, o reikalavimas teisme vykdyti kažkurį vieną būtų sunkiai pagrindžiamas, nes nėra nustatyta, kuri turi pirmenybę kitos atžvelgti.

9. Kiekvienas bendrovės akcininkas turi teisę kreiptis į teismą dėl nustatytos privalomo oficialaus pasiūlymo kainos atitikties teisingumo reikalavimams. Tokiu atveju teismas nustatyta tvarka turi skirti nepriklausomą ekspertą kainai nustatyti ir jai tvirtinti. Šia nuostata kol kas nebuvo pasinaudota, bet ji yra labai nepalanki akcijų pirkėjui, nes

nenustatytas sutrumpintas ieškinio senaties terminas, per kurį kiti akcininkai gali kreiptis į teismą – todėl pirkėjas 10 metų negalės būti tikras, kad iš jo nebus pareikalauta papildomai primokėti visiems į pasiūlymą atsiliepusiems akcininkams.

10. Atviras lieka privalomo akcijų pardavimo – pirkimo taisyklės taikymo atgal klausimas. Įstatyme nėra tiesiogiai nurodyta, ar šia taisykle gali pasinaudoti akcininkai, pasiekę 95 procentų ribą dar iki šio instituto įtvirtinimo. Nors bendras principas *lex retro non agit*, tačiau priėjus išvados, jog šis institutas gerina smulkiųjų akcininkų padėtį (stambiųjų akcininkų padėties pagerėjimas net nediskutuotinas), šį institutą būtų galima taikyti asmenims dar iki šios taisyklės įtvirtinimo pasiekusiems 95 procentų ribą.

11. Iki 2006 m. birželio 22d. Vertybinių popierių rinkos įstatyme egzistavo įdingas privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo instituto reglamentavimas. Įstatyme buvo netinkamai įgyvendintos Direktyvos nuostatos, numatant išimtinai tik kapitalo taisyklę. Nepagrįsta buvo ir stambiųjų akcininkų interesų apsaugą numatanti taisyklė, kuri įtvirtino savigynos teisę.

12. 2007 m. sausio 18 d. Vertybinių popierių įstatymas tinkamai įgyvendina 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarynos direktyvo 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų nuostatus.

VI. LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Tarptautiniai teisės aktai:

1. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL, 2004 L142, p.12).
2. 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo (OL 1977 L26, p. 8).

Nacionaliniai teisės aktai:

1. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žinios, 1992, Nr. 33-1104).
2. 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).
3. 2002 m. vasario 28 d. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340).
4. 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).
5. 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Finansinių priemonių rinkos įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).
6. 2004 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymo 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 36, 40, 41, 48, 51, 52, 53, 57, 59, 61, 65 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Įstatymo papildymo 19(1) straipsniu ir priedu įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2514).
7. 2001 m. gruodžio 17 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymas (Valstybės žinios, 2001, Nr. 112-4074).
8. 1998 m. kovo 19 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių apyvartos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas (Valstybės žinios, 1998, Nr. 33-873).

9. 1996 m. sausio 16 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių viešosios apyvartos įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr.16-412).
10. 2000 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas (Žinios, 2000, Nr. 64-1914).
11. 2007 m. kovo 8 d. LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas Nr. 1K-9 „Dėl LR Vertybinių popierių komisijos 2004 m. birželio 10 d. nutarimo Nr. 8 „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos 1998 m. lapkričio 13 d. nutarimo Nr. 33 „Dėl pranešimų tvarkos apie emitento vadovų, savo vardu sudariusių sandorius dėl emitento, kurio vadovais jie yra, vertybinių popierių“ pakeitimo“ (Valstybės žinios, 2007, Nr. 32-1185).
12. 1998 m. balandžio 1 d. Vertybinių popierių komisijos nutarimas „Dėl atvejų, kad privalomas oficialus pasiūlymas neteikiamas“ (Valstybės žinios, 1998, Nr. 54-1512).

Specialioji literatūra:

1. BERGER V. *Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija*. Vilnius: pradai, 1997.
2. BURKAZ M., PANUNZI F. *Mandatory Bids, Squeeze-out, Sell-out and the Dynamics of the Tender Offer Process*. Law Working Paper, 2003, Nr. 10.
3. EDWARDS V. *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
4. LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, 2003.
5. A Translation of Book 2 of the Netherlands Civil Code and the Law of Netherlands Antilles on Legal Persons *Companies and Other Legal Persons Under Netherlands Law and Netherlands Antilles Law*. The Hague: Kluwer, 1997, Section 335-343.
6. MISIUS R. *Oficialaus pasiūlymo teisinio reglamentavimo problemos*. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77, p. 41-57.
7. JOLIWICZ H. J. *Historical Introduction to the Study of Roman Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 1932.
8. MIKELĖNAS V., VILEITA A., TAMINSKAS A. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Pirmoji knyga bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
9. MIKELĖNAS V., BARTKUS B., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.
10. *Report of The High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids*. Brussels, 2002.

11. BASALDUA N. *Towards the Harmonization of EC-Member States' Regulations on Takeover Bids: The Proposal for a Thirteenth Council Directive on Company law.* Northwestern Journal of International Law and Business. No. 9 J. Int'l L. & Bus., 1989.

Teismų praktika:

Užsienio valstybių teismų praktika:

1. Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo 2002 m. rugpjūčio 23 d. sprendimas, paskelbtas Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo tinklalapyje . [žiūrėta 2007-03-12]. Prieiga per internetą: <www.bundesverfassungsgericht.de>.
2. Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo 1999 m. gruodžio 10 d. sprendimas, paskelbtas Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo tinklalapyje . [žiūrėta 2007-03-12]. Prieiga per internetą: <www.bundesverfassungsgericht.de>.
3. Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo 1998 m. balandžio 4 d. sprendimas, paskelbtas Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo tinklalapyje. [žiūrėta 2007-03-12]. Prieiga per internetą: <www.bundesverfassungsgericht.de>.

Nacionalinių teismų praktika:

1. Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. 25/04.
1. Konstitucinio Teismo 2005 m. gruodžio 12 d. nutarimas Nr. 20/02.
2. Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas Nr. 24-1004/2003.
3. Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 26 d. nutarimas Nr. 23.
4. Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas Nr. 29-938/2001.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 23 d., nutartis civilinėje byloje Č.K. v. J.A., Nr. 3K-3-386/2004.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. sausio 29 d., nutartis civilinėje byloje A. J. v. S. R., S. L., A. Z., Nr. 3K-3-155/2003.
6. Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje V. D., I. T. v. UAB „Khartli“, R. K., R. K., N. K., M. Ž., Nr. 2-21/2007.
7. Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje T. A., Q. A. v. A. B. UAB „Metbalta“, Nr. 2-128/2006.
8. Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje G. S. v. G. T., Nr. 2A-169/2004.

9. Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. J. v. S. R.*, Nr. 2A-226/2002.

10. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 11 d. sprendimas civilinėje byloje *M. V. v. K. B., N. E. B., V. Š., AB „Panevėžio keliai“*, Nr. 2A-353-30/2006.

Travaux préparatoires:

1. 2007 m. Lietuvos Respubliko Vertybinių popierių komisijos 2006 m. Komisijos veiklos ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos. [žiūrėta 2007-04-27]. Prieiga per internetą
< <http://www.lsc.lt/uploads/2006%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf> >.
2. 2003 m. spalio 7 d. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 19¹ straipsniu įstatymo projekto. [žiūrėta 2007-03-20]. Prieiga per internetą
< http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218841 >.
3. 2003 m. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 191 straipsniu įstatymo projektas. [žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą
< http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218401 >.
4. Lietuvių kalbos žodynas. [žiūrėta 2006-10-26]. Prieiga per internetą
< <http://www.lkz.lt/startas.htm> >.
5. Finansų ministerijos aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Finansų priemonių rinkos įstatymo projekto. [žiūrėta 2007-03-11]. Prieiga per internetą
< <http://lsc.lt/uploads/FPRI%20aiskinamasis%20rastas.doc> >

Magistrinio darbo „Priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai ir įgyvendinimas“ santrauka

Darbe nagrinėjama su priverstiniais akcijų pirkimo – pardavimo būdais ir jų įgyvendinimu susiję klausimai. Autorius išskiria penkis savarankiškus priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdus. Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimas, priverstinis akcijų pardavimas dėl negalėjimo įgyvendinti teisės, privalomas oficialus pasiūlymas ir privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas.

Aukščiau minėtų institutų reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose yra pakankamas, tačiau šių institutų naujumas, teismų praktika ir normų išaiškinimo stoka paskatino detaliai aptarti ir išanalizuoti galiojusias ir tebegaliojančias priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdų įgyvendinimo procedūrą nustatančias taisykles.

Atsižvelgiant į tai, jog keli privalomo akcijų pirkimo – pardavimo įgijimo būdai yra sureglamentuoti Europos Sąjungos mastu, taikant lyginamąjį, loginį, sisteminių ir istorinių metodus, aptariamas Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytas reglamentavimas bei jo įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje.

Magistriniame darbe stengiamasi griežtai atskirti kiekvieną priverstinį akcijų pirkimo – pardavimo būdą bei jį individualizuoti. Nepaisant institutų skirtingo reglamentavimo lygio, autorius nuosekliai aptaria kiekvieno priverstinio akcijų pirkimo - pardavimo sąvoką, požymius, principus.

Priverstinis akcijų (dalių, pajų) pardavimo institutas buvo perimtas iš vienu moderniausių laikomo Olandijos Civilinio kodekso ir perkeltas į Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą. Išsamiai atskleisdžiant priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo įgyvendinimo tvarką, aptariama ir egzistuojanti teismų praktika, kuri padeda nustatyti praktikoje dažniausiai problemų kelenčius atvejus.

Privalomo oficialaus pasiūlymo ir privalomo akcijų pardavimo ir pirkimo institutų aktualumas akivaizdus. Didelė reglamentuojančių normų kaita patvirtina, jog egzistavęs reglamentavimas buvo neišsamus, netinkamas ar nepakankamas. Naujausioji Vertybinių popierių įstatymo redakcija pasirodė tik prieš darbo rašymą, todėl autorius, pasinaudodamas puikia galimybe, siekia pateikti naujas šiame įstatyme nustatytos reglamentavimo ir įgyvendinimo taisykles bei jų analizę.

The Summary of Master Thesis “Means of forced sale and purchase of shares and its realization”

The analysis is being focused on the matters connected with means of forced sale and purchase of shares and its realization. Author excludes five independent means of forced sale and purchase of shares. Forced sale of shares (interest, contribution), forced sale of shares (interest, contribution) due to the failure to exercise the Rights properly, mandatory bid, squeeze-out and sell-out rule.

The regulation of institutions mention above in the legal acts of the Republic of Lithuania is sufficient, however the novelty of institutions, the lack of judicial precedents and interpretation of law encouraged author to analyze and interpret the rules of forced sale and purchase of shares that were existing and that still exist.

Considering that same means of forced sale and purchase of shares are regulated the legal acts of European Union, applying the historical, systemic, comparison and logical methods the regulation of legal acts of European Union and its implementation in the acts of the Republic of Lithuania is being analyzed.

It is tried strictly to exclude every mean of forced sale and purchase of shares and to individualize each. Despite the different level of regulation, author successively discusses conception, signs and principles of every forced sale and purchase of shares.

Forced sale of shares (interest, contribution) was being taken from one of the modest civil code of Netherlands and implemented in civil code of the Republic of Lithuania. Exhaustively revealing the procedure of forced sale of shares (interest, contribution) and the existing judicial precedents it is tried to ascertain the most common problem that arise in realization.

Urgency of mandatory bid and squeeze-out and sell-out rule is evident. Huge number of changing reglamentation of the instutions mentioned above prove, that previous regulation was not exausive, right and sufficient. The newest edition of Law of Securities come into force just before Master thesis. Author is trying to take an oportunity and to present and to analyze the rules that were implemented in newst edition of law.